

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Mezikulturní vlivy a komunikační kanály
mezi Českou republikou a Japonskem**

bakalářská práce

Autor: Jana Kaňuková
Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Vedoucí práce: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.
Oponent práce: doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Jana Kaňuková
Studium:	P16K0332
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Název bakalářské práce:	Mezikulturní vlivy a komunikační kanály mezi Českou republikou a Japonskem
Název bakalářské práce AJ:	Intercultural Influences and Communication Channels between the Czech Republic and Japan

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce mapuje komunikační kanály mezi Českem a Japonskem a vzájemné kulturní vlivy za posledních sto let. V roce 1919 byly navázány diplomatické vztahy mezi Japonskem a Českou republikou; rok 2017 byl vyhlášen Rokem japonské kultury (60. výročí obnovení diplomatických vztahů mezi Japonskem a Českou republikou). Práce popisuje způsoby a formy komunikace mezi Českou republikou a Japonskem, sleduje stopy českých osobností v Japonsku a vzájemné působení zcela odlišných kultur. Navazování vzájemných kontaktů neprobíhá pouze na úrovni státní správy (MZV ČR, MPO ČR, MK ČR, MŠMT ČR, hlavní město Praha, ...), ale i na úrovni neziskových organizací, jako např. Česko-japonská společnost (ČJS), Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, Národní galerie v Praze - Sběrka orientálního umění, Pražská botanická zahrada, ..., v oblasti výzkumu i vzdělávání. Cílem bakalářské práce je analyzovat proměny využívaných komunikačních prostředků v čase a ověřit hypotézu, že zájem o Japonsko a japonskou kulturu u nás vzrůstá.

BALVÍN, Jaroslav. Pedagogika, andragogika a multikulturalita. Praha: Hnutí R v nakl. Radix, 2012. ISBN 978-80-86798-07-3. ERIKSEN, Thomas Hylland. Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě. Praha: Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-925-2. ERIKSEN, Thomas Hylland. Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál (vydavatelství), 2008. ISBN 978-80-7367-465-6. BENEDICT, Ruth. Chryzantéma a meč: vzorce japonské kultury. Praha: Malvern, 2013. KULA. ISBN 978-80-87580-45-5. MACFARLANE, Alan. Japonsko za zrcadlem. Přeložil Barbora SCHEINHERROVÁ, Pavel ČERNOVSKÝ. Zlín: Kniha Zlín, 2013. ISBN 978-80-87162-65-1.

Zadávací pracoviště:	Ústav sociálních studií, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.
Oponent:	doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	22.1.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem „Mezikulturní vlivy a komunikační kanály mezi Českou republikou a Japonskem“ vypracovala pod vedením vedoucího závěrečné práce samostatně a uvedla jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12.12.2022

.....

Poděkování

Děkuji PhDr. Josefu Kasalovi, Ph.D. především za trpělivost, odborné vedení, poskytnutí cenných rad a řady doporučení při zpracování této bakalářské práce.

Mezikulturní vlivy a komunikační kanály mezi Českou republikou a Japonskem

Anotace

KAŇUKOVÁ, Jana. *Mezikulturní vlivy a komunikační kanály mezi Českou republikou a Japonskem*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2022. 60 s. Bakalářská práce.

Předkládaná bakalářská práce byla inspirována šedesátým výročím obnovení diplomatických styků s Japonskem v roce 2017 a stým výročím navázání diplomatických styků, které jsme si mohli připomenout v roce 2020. Rok 2017 byl souběžně vyhlášen „Rokem České kultury v Japonsku“ a „Rokem Japonské kultury v České republice“. V průběhu tohoto období probíhala řada kulturních akcí, což přispělo nejen k obohacení dosavadních poznatků a získání zcela nových informací o Japonsku, ale i k navázání nových kontaktů a přátelství.

Práce si klade za cíl připomenout vývoj česko-japonských vztahů, v průběhu posledních sta let, se zřetelem na výrazné české osobnosti, které v Japonsku zanechaly nesmazatelné stopy.

Odlišnost písma, jazyka, architektury, hluboce zažitých vzorců chování a ostatních kulturních fenoménů s sebou nese i odlišné formy komunikace i možnosti jejich vnímání.

Klíčová slova: Česká republika, Japonsko, kultura, komunikační kanál

Intercultural Influences and Communication Channels between the Czech Republic and Japan

Annotation

KAŇUKOVÁ, Jana. Intercultural Influences and Communication Channels between the Czech Republic and Japan. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2022. 60 pp. Bachelor Degree Thesis.

Presented Bachelor Degree Thesis is inspired by the sixtieth anniversary of Czech-Japanese diplomatic relations revival, occurring in 2017, and the one hundredth anniversary of diplomatic relations establishment, which we could commemorate in 2020. The year 2017 was proclaimed both “The year of Czech culture in Japan” and “The year of Japanese culture in the Czech Republic” simultaneously. During this period a number of events took place, which contributed not only towards new findings and acquiring new information, but establishing new contacts and friendships as well.

This Thesis aims to present the development of Czech-Japanese relations throughout the past one hundred years with emphasis on important Czech figures who left indelible traces in Japan.

Differences in script, language, architecture, deeply learned patterns of behaviour, and other cultural phenomena carry dissimilarities in means and forms of communication and their perception.

Keywords: Czech Republic, Japan, culture, communication channel

Obsah

Seznam použitých zkratk	1
Úvod	2
Východiska a zdroje	3
I. Vymezení pojmů kultura a komunikační kanál	6
Kultura	6
Komunikační kanál	9
II. Mezikulturní vlivy a komunikační kanály mezi Českou republikou a Japonskem	12
2.1. POČÁTKY JAPONSKA A FORMOVÁNÍ JAPONSKÉ KULTURY	12
2.1.1 Geografický ráz japonské krajiny a podnebí	13
2.1.2 Duchovní směry	14
2.1.3 Kulturně historický vývoj Japonska	15
2.2. KONTAKTY S EVROPOU	17
2.2.1 První zmínky o Japonsku v Evropě, navazování obchodních kontaktů a šíření křesťanství	17
2.2.1 Přerušování styků Japonska se světem	19
2.2.2 Obnovení kontaktů se světem	21
2.3. PROMĚNY VZTAHŮ ČESKÉ REPUBLIKY A JAPONSKA V POSLEDNÍCH STO LETECH – DOTEKY DVOU ZCELA ODLIŠNÝCH KULTURNÍCH PROSTŘEDÍ	24
2.3.1 První zmínky o Japonsku v Čechách	25
2.3.2 Průkopníci česko-japonských vztahů	26
2.3.3 Navázání diplomatických styků	28
2.4. KONKRÉTNÍ PŘÍKLADY ČESKO-JAPONSKÝCH KONTAKTŮ	30
2.4.2 České stopy v Japonsku	30
2.4.2 Japonci a japonské aktivity v České republice	33
III. Výzkumné šetření	34
3.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	34
3.2 METODOLOGIE	34
3.3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	35
3.3.1 Polostrukturované rozhovory	39
3.3.3 Výsledky rozhovorů	41
3.3.3 Diskuse	52
3.4 Popis a interpretace výsledků	53
Závěr	55
Seznam použité literatury a citačních zdrojů	56
Seznam obrázků, tabulek a příloh	60

Seznam použitých zkratk

ČJS	Česko-japonská společnost
ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská federativní republika
ČSNR	Československá národní rada
ČSR	Československá republika
ČSÚ	Český statistický úřad
JICC	Japonské informační a kulturní centrum
MHD	Městská hromadná doprava
NGP	Národní galerie Praha
PdF UHK	Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové
USA	Spojené státy americké

Úvod

Za významné mezníky vývoje československo-japonských diplomatických styků můžeme považovat uznání samostatného československého státu v roce 1920 a obnovení diplomatických styků po II. světové válce.

Inspirací pro sepsání předkládané bakalářské práce bylo v roce 2020 připomínané sté výročí navázání diplomatických styků České republiky, resp. tehdy Československé republiky, s Japonskem a šedesáté výročí obnovení diplomatických vztahů v roce 2017, ke kterému mohlo dojít až po ukončení válečného stavu a obnovení diplomatických styků mezi tehdejším Sovětským svazem a Japonskem na podzim v roce 1956.

Kultura země vycházejícího slunce si během posledních sta let získala v České republice nebývalý obdiv. Zcela běžně můžeme navštívit restauraci v japonském stylu a dopřát si suši, ramen, či lahodné saké; trénovat bojová umění – kjúdó, aikidó, džudó, či karate; číst cestopisy o Japonsku a s tímto značně specifickým prostředím inspirované romány, nebo listovat komiksy – „manga“; sledovat filmy – historické snímky, náhledy do současného života Japonců, ale především oblíbené animované příběhy „anime“; pěstovat „bonsae“, vytvářet zahrady, či aranžovat květiny v japonském stylu – „ikebana“; ...

Stejně tak řada českých osobností zanechala výrazné stopy svého působení v Japonsku – například architekti nebo čeští sportovci. Kdo by neznal stavbu architekta a stavitele Jana Letzela – Průmyslový palác v Hirošimě, který přečkal i výbuch atomové bomby a stal se symbolem – připomínkou devastující exploze v roce 1945. Na rozvoji česko-japonských vztahů se nemalou měrou podílela i „Květina tokijské olympiády“ – takovou přezdívku získala Věra Čáslavská v roce 1964, když na olympiádě v Tokiu získala tři zlaté medaile. Později ji bylo za její zásluhy uděleno jedno z nejvyšších státních japonských vyznamenání – Řád vycházejícího slunce.

„Pochopení rozdílů ve způsobech, jimiž jednotlivé společnosti myslí, cítí a jednají, je nutnou podmínkou k tomu, abychom k nim našli cestu.“ (Müllerová in Kolman, s. 194-195)

Východiska a zdroje

Předkládaná bakalářská práce je členěna do tří samostatných celků – tří kapitol:

- ~ první kapitola ve stručnosti zmiňuje dva pojmy, které úzce souvisí s názvem předkládané práce
 - „*kultura*“
 - „*komunikační kanál*“ jako součást komunikace
- ~ druhá kapitola nastiňuje vznik Japonska, pronikání japonské kultury do Evropy a vliv západních mocností na Japonsko; ve stěžejní části se blíže věnuje vztahům Japonska s Českou (Československou) republikou
- ~ třetí kapitola popisuje výzkumné šetření malého rozsahu, které proběhlo v rámci akcí pořádaných Česko-japonskou společností (ČJS) koncem roku 2019 a počátkem roku 2020.

V souvislosti s heslem „*kultura*“, jehož kořeny spadají až do antiky, i pojmem „*komunikační kanály*“, bylo zpracováno mnoho odborných statí. V předkládané práci jsou zmíněny jen okrajově, neboť stěžejním tématem práce jsou mezikulturní vlivy a komunikační kanály samotné, nikoliv výklad zmíněných pojmů.

Druhá, nejobsáhlejší kapitola, je rozčleněna do tří tematických částí, první část ve stručnosti popisuje počátky Japonska a formování japonské kultury, které bylo do značné míry ovlivněno specifickým geografickým rázem krajiny i klimatickými pásmy, která japonskými ostrovy procházejí. Pro zpracování této části bylo využito česky psané monografie ***Dějiny a kultura japonského lidu*** (Vlasta Hilská, 1953), do českého jazyka Davidem Lábusem a Janem Sýkorou přeloženou obsáhlou monografií ***Dějiny Japonska*** (Edwin O. Reischauer, Albert M. Craig, 2000) a nejstarší dochované dílo japonské prózy, které bylo v Japonsku vydáno již kolem roku 712, ***Kodžiki – kronika dávného Japonska***. Tuto kroniku přeložil a poznámkami opatřil Karel Fiala (2017). Již na přebalu kroniky se dočteme, že jsou v ní líčeny „*dějiny Japonska od stvoření světa a japonských ostrovů až po konec vlády císařovny SUIKO (r. 628).*“ (Kodžiki)

Druhá část této kapitoly se věnuje prvním kontaktům s Evropou, vývoji mezinárodních vztahů v období Edo (1603-1867), ve kterém sehrála významnou roli misijní činnost a s ní související šíření křesťanství v Japonsku. V roce 1868, po znovuotevření země vycházejícího slunce se světu – po více než dvě stě letech dobrovolné izolace, nastal čas velkých společenských změn, ke kterým neodmyslitelně patřilo i navazování nových mezinárodních vztahů.

V této i následující třetí části byly především využity, kromě již výše uvedených zdrojů, česky psaná monografie **Vějíř a meč: kapitoly z dějin japonské kultury** (Libuše BOHÁČKOVÁ a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ, 1987) a překlad **Svět Japonska: kulturní atlas** (Martin Collcutt, Marius B. Jansen a Isao Kumakura, 1997).

Nejobsáhlejší třetí část druhé kapitoly popisuje počátky navazování vztahů mezi Českou (Československou) republikou a zemí vycházejícího slunce i proměny těchto vztahů v čase. Tato část se především zabývá odlišnými prvky kultury a působením českých osobností na japonských ostrovech v průběhu posledních sta let. V tomto období mnoho osobností českého kulturního života zanechalo v Japonsku výrazné stopy, např. v architektuře, literatuře, hudbě, či filmu. Stejně tak se s prvky japonské kultury setkáváme i v České republice.

V této části byly využity především informační materiály vydávané Velvyslanectvím Japonska v České republice, informace z webu Velvyslanectví České republiky v Tokiu, elektronické zdroje i vlastní poznámky z akcí, kterých jsem se osobně zúčastnila. Kromě aktivit pořádaných Česko-japonskou společností, Japonským informačním a kulturním centrem (JICC) nebo Sdružením Japonců žijících v ČR, se jedná o akce, které probíhaly např. v Náprstkově muzeu, Národní galerii, Botanické zahradě v Praze Troji, či na zámku a v přilehlém parku v Průhonicích, v Divadle Na Prádle, ... – většinou konaných pod záštitou Velvyslanectví Japonska v České republice.

Ve třetí kapitole jsou uvedeny výsledky kombinovaného výzkumného šetření, které bylo primárně zaměřeno na kvalitativní zkoumání osobních zkušeností, zážitků a prožitků informantů – účastníků akcí pořádaných Česko-japonskou společností (ČJS).

Výzkum probíhal formou hloubkových rozhovorů. Šetření je obohaceno statistickými (kvantitativními) údaji, které se týkají vývoje počtu členů ČJS a účastníků jednotlivých aktivit touto společností pořádaných v období let 2017 až 2020. Bohužel data z počátku roku 2020 jsou již významně ovlivněna nepříznivou situací v České republice – vyhlášením nouzového stavu v souvislosti se šířením korona viru na území České republiky i ve světě. Tímto opatřením došlo k značnému omezení realizace plánovaných činností v ČJS i v ostatních institucích. Tehdy vyhlášená omezení ovlivnila i způsob komunikace. Pro mnohé účastníky kurzů nové nebo do té doby opomíjené komunikační kanály – využívání elektronických zařízení, která umožňují komunikaci na dálku, bez osobního kontaktu.

Výzkumné šetření malého rozsahu, zpracované ve třetí kapitole předkládané práce, kromě získání informací o osobních prožitcích a zkušenostech informantů, si kladlo za cíl ověřit, zda zájem o Japonsko a jeho kulturu v České republice spíše vzrůstá či nikoliv. Zde bylo čerpáno především z blokové praxe, absolvované v Česko-japonské společnosti v rámci studia, a z účasti na dalších aktivitách touto společností pořádaných. Pro porovnání vývoje zájmu o Japonsko a jeho kulturu byla využita data z období let 2017-2020, poskytnutá ČJS. V souvislosti s pořádáním festivalu japonského filmu – EIGASAI, bylo osloveno i Kino Lucerna, kde tento festival každoročně probíhá již od roku 2007, ale žádost o poskytnutí statistických údajů nebyla vyslyšena.

K anonymním rozhovorům, které jsou východiskem pro kvalitativní výzkum, bylo přizváno čtrnáct informantů.

I. Vymezení pojmů

kultura a komunikační kanál

Kultura a komunikace jsou dva od sebe neoddělitelné fenomény, jež se vzájemně ovlivňují. Provázanost komunikace s kulturou, ve které je jedinec vychováván a význam kultury pro komunikaci zdůrazňuje ve své knize Základy mezilidské komunikace i DeVito. O kultuře zde píše, že ji „*tvoří přesvědčení nebo víra, způsoby chování a artefakty určité skupiny*“, a dále pokračuje, že „*ji získáváme a priori komunikací a učením, nikoli dědičností.*“ (DeVito, s. 53)

Kultura

Počátky pojmu kultura spadají již do období antiky, kdy byl spojován spíše s obděláváním (kultivací) zemědělské půdy. Nicméně již v roce 45 před n. l. tento pojem M. T. Cicero v Tuskulských hovorech propojil s filozofií, kterou nazval „*kulturou ducha*“.

Dle Sociologického slovníku existuje „*více než 150 definic*“ pojmu kultura, který vychází „*z latinského colo = vzdělávat, obdělávat, pěstovat; cultura = pěstování, vzdělávání, ...*“. Jedná se o „*jednu z centrálních kategorií společenských věd; ve svém nejširším pojetí vyjadřující specificky lidský způsob organizace, realizace a rozvoje činností, objektivovaný ve výsledcích fyzické a duševní práce.*“ (Maříková et al., s. 547)

Velké množství definic zdůvodňuje Jan Průcha používáním pojmu kultura v různých vědních disciplínách. On sám rozlišuje dvě skupiny pojetí:

~ „*Podle širšího pojetí zahrnuje pojem kultura všechno, co vytváří lidská civilizace – tedy jednak materiální výsledky (artefakty) lidské činnosti, jako jsou např. obydlí, nástroje, oděvy, plodiny, průmysl, dopravní a telekomunikační systémy, jednak duchovní výtvoř lidí, jako je umění, náboženství, morálka, zvyky, vzdělávací systémy, politika, právo aj.*

~ *Podle užšího pojetí (uplatňovaného v kulturní antropologii a také v interkulturní psychologii) je pojem kultura vztahován spíše k projevům chování lidí – tedy kulturou určitého společenství se míní jeho zvyklosti, symboly, komunikační*

normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu." (Průcha, s. 45)

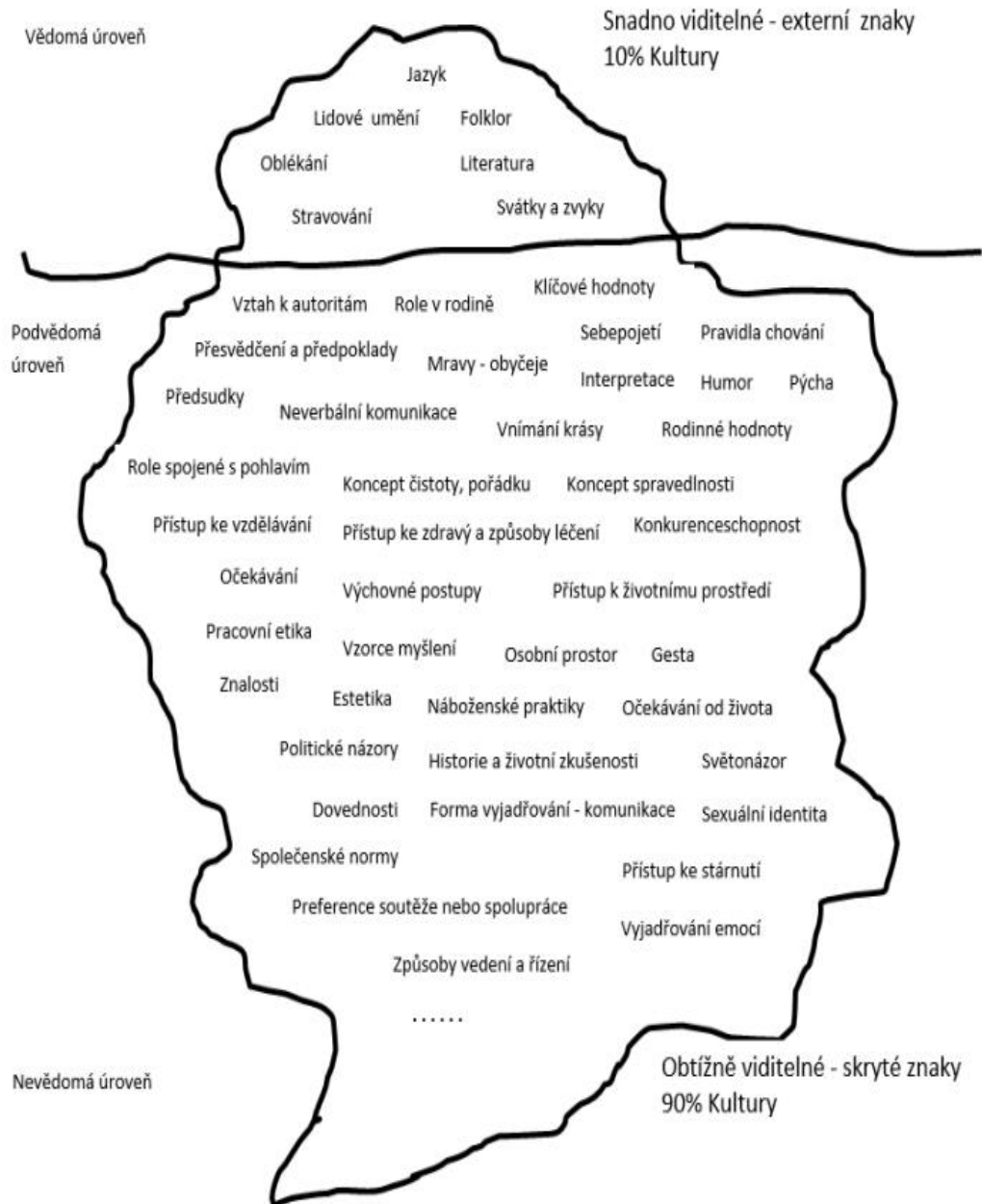
Za tvůrce moderní vědecké definice kultury je považován E. B. Tylor, který v úvodu své práce *Primitivní kultura* (1871) předkládá antropologické vymezení pojmu: „*Kultura neboli Civilizace, je složitý celek, který zahrnuje vědění, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.*“ (Kultura, online)

T. H. Eriksen se v knize *Antropologie multikulturních společností* zamýšlí nad jedním „*z nejobvyklejších významů slova kultura*“, jež „*je chápán jako synonymum sdíleného pohledu na život a obraz světa členů určité skupiny, který je odlišuje od členů jiných skupin.*“ I když „*na první pohled*“ vypadá tato definice naprosto „*spolehlivě*“, při bližším zkoumání se „*zhrouť*“. „*Téměř ve všech skupinách a u všech „lidských druhů“ nalézáme různé pohledy na život a rozdílné obrazy světa; bohatí se liší od chudých; muži od žen; vysoce vzdělaní od analfabetů atd. A zároveň je velmi těžké stanovit hranice mezi jednotlivými „kulturami.“ ... „Kultura není „věc“, a to i přesto, že samotné slovo je substantivem. Kultura je přirozeně proměnlivá, mnohoznačná a v neustálém procesu vývoje.*“ (Eriksen, s. 17-18)

Souhrn jednotlivých prvků, které naznačují komplikovanost definovat kulturu, je znázorněn v tzv. „*ledovcovém modelu kultury*“, který v roce 1976 sestavil E. T. Hall. V tomto modelu lze říci, že pouhých 10 % znaků kultury je viditelných – ve vědomé úrovni, a zbylých 90 % znaků se nachází v úrovni podvědomé a nevědomé. (Model CDC pro školní praxi, online)

„*Kvůli demografickým změnám, zvýšené vnímavosti ke kulturním odlišnostem, vzájemné ekonomické závislosti a pokroku v komunikačních technologiích není možné komunikovat efektivně bez znalostí o tom, jak kultura ovlivňuje mezilidskou komunikaci.*“ (DeVito, 54)

Ledovcový model kultury

Obrázek 1: Ledovcový model kultury

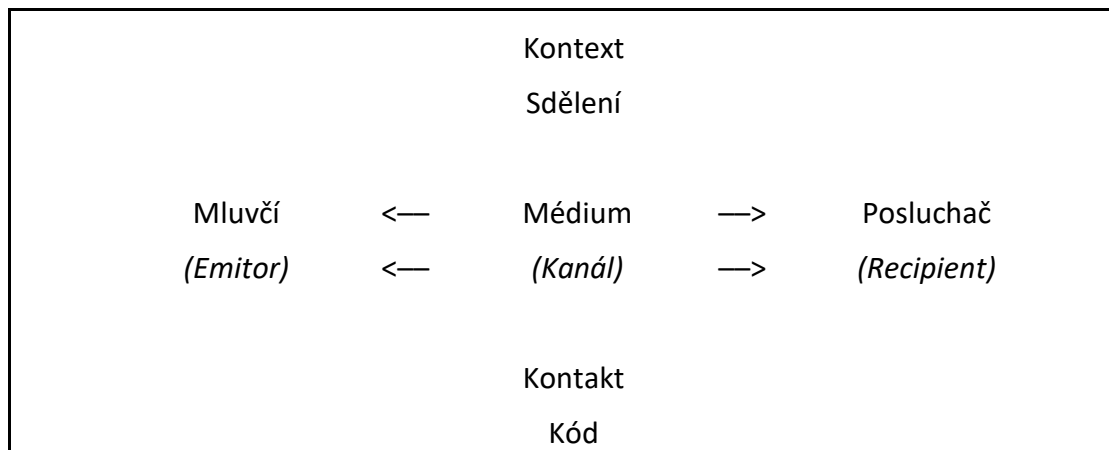
Zdroj: Model CDC pro školní praxi (s. 8)

Komunikační kanál

Komunikační kanál je jedním z prvků modelu komunikace.

„Nezákladnější vlastností kultury je právě komunikace: bez ní se žádná kultura nemůže rozvíjet, přežívat, rozpínat a všeobecně uspět. Komunikační média jsou v různé míře nepřehlédnutelným prostředkem rozvoje kultury, umění, vzdělávání a estetického cítění.“ (Sekot, s. 54-55)

Komunikativní situace (schéma):

Obrázek 2: Komunikativní situace (schéma)

Zdroj: Čermák, František. Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky, s. 18

Komunikativní situaci lze vystihnout zjednodušeně spojením, které vychází z Lasswellova modelu. Komunikační kanál zde představuje „jak“:

„Kdo – co – jak – komu – s jakým účinkem“

nebo obdobně dle Čermáka (s. 19):

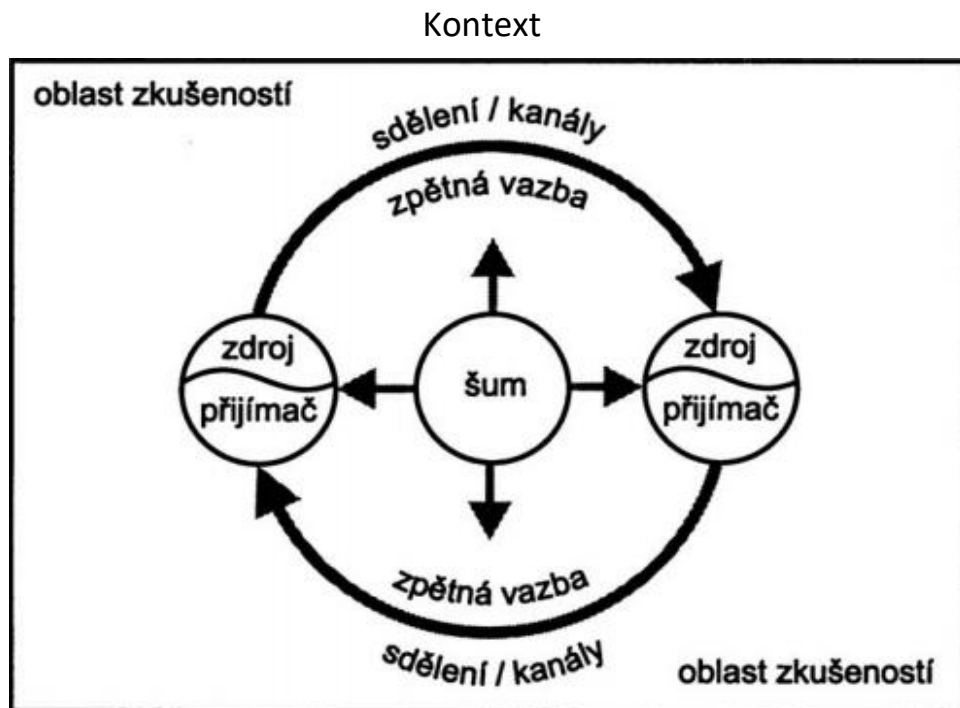
„Někdo (1) říká něco (4) někomu (2) nějak (5-6-7) s nějakým účinkem (9-8)“

Tato mnemotechnická věta vystihuje celou komunikativní situaci, ve které **„mluvčí (1), resp. posluchač (2) si v běžné komunikaci své role střídají, ostatní složky zůstávají stálé. Kontextem (3) se zde míní v širším smyslu kontext jazykový i nejazykový (tj. i situace), sdělením (4) je vlastní přenášená informace (zvl. její obsah), kontaktem (5) druh styku partnerů (oba můžou, ale nemusejí být na stejném místě**

ani ve stejném čase) a **kódem** (6) se zde rozumějí prostředky a pravidla jejich uspořádání, tj. mluvená či psaná forma komunikace. S druhem užitého kódu souvisí konečně i to, zda jde skutečně o mluvčího a posluchače nebo pisatele a čtenáře. U mluvčího (obecněji emitora) se předpokládá intence (záměr), se kterou komunikaci uskutečňuje. Jednotlivým vztahům mezi složkami takovéto základní komunikativní situace, kterým se pak někdy říká faktory komunikace, odpovídají i různé komunikativní funkce. **Médium** (kanál) (7) je cesta, kudy se komunikace přenáší, tj. v zásadě akustická, vizuální (či taktilní, využívá-li se hmatu); uvnitř se liší dále na kanál zapojený v bezprostřední komunikaci či nikoliv (na dálku nebo přes časový rozdíl).“ (Čermák, s. 18-19)

„V teorii komunikace se za další součásti komunikativní situace často počítají ještě **zpětná vazba** (8, reakce posluchače udržující komunikaci v chodu) a **pragmatický účinek** (9, který chtěl mluvčí vyvolat), popř. i **šum** (10, zvuk, překážka nebo jiný faktor komunikaci narušující či znemožňující).“ (tamtéž, s. 19)

Základní schéma interpersonální komunikace:

Obrázek 3: Základní schéma interpersonální komunikace

Zdroj: DeVito, Joseph A. Základy mezilidské komunikace, s. 33

Podle DeVita můžeme rozlišovat dva typy komunikačních kanálů – komunikační kanál jako „*médium, kterým se přenáší sdělení*“ nebo jako prostředek, který je pro přenos použit. Jako příklady uvádí „*osobní rozhovor, telefon, elektronická pošta, film, televize, kouřové signály nebo telegraf*“. Obvykle je při komunikaci použito více kanálů souběžně. „*Při konverzaci probíhající mezi dvěma lidmi*“ využíváme především hlas a sluch „*hlasový*“ a sluchový „*kanál*“, ale nedílnou součástí komunikačního procesu je i „*zrakový, čichový a hmatový kanál*“. (DeVito, s. 37)

Z výše popsaného vyplývá, že komunikační kanály můžeme chápat jako smyslové vnímání informací nebo jako prostředky sloužící k jejich přenosu. Dále je můžeme dělit na pasivní – jednosměrné, pouze vysílající, a aktivní – více směrné, vysílající i přijímající.

II. Mezikulturní vlivy a komunikační kanály mezi Českou republikou a Japonskem

Abychom mohli lépe pochopit jakoukoli národní kulturu, nemůžeme opomenout její historický vývoj a prostředí, ve kterém se rodí. Mýty opředený vznik japonských ostrovů i božský původ japonského císaře zůstává v Japoncích hluboce zakořeněn.

2.1. POČÁTKY JAPONSKA A FORMOVÁNÍ JAPONSKÉ KULTURY

Mezi nejdůležitější prameny z rané doby, které vznikly v Japonsku a popisují jeho historický původ, patří *„Záznamy starých věcí (Kodžiki), sestavené v roce 712 a Nihon šoki nebo Japonské záznamy (Nihongi) z roku 720.“* ... *„Obě díla začínají stvořitelstvími mýty, v jejichž středu stojí božští sourozenci, bůh Izanagi a bohyně Izanami, kteří dali vzniknout japonským ostrovům a početným božstvům včetně ústřední Bohyně slunce, Amaterasu. Její vnuk Ninigi sestoupil na zem a od tohoto sestupu se odvíjí celá řada mýtů s těžištěm na ostrově Kjúšú. Ninigi s sebou na zem vzal tři korunovační klenoty, které jsou v Japonsku doposud považovány za symbol císařské autority. Jsou to bronzové zrcadlo jako symbol Bohyně slunce, uchovávané ve svatyni Ise, železný meč a náhrdelník z drahokamů.“* (Reischauer, Craig, s. 10)

O vlivu zeměpisné polohy a podnebí na vývoj japonské kultury se zmiňuje i Collcutt: *„Japonská roční období, krajina, flóra a fauna se odrazily v bohaté literatuře, umění a mytologii země.“* (Collcutt et al., s. 10)

Kultura každé společnosti se prolíná s jejím historickým vývojem v dané oblasti. Značný vliv na jejím utváření má i zeměpisná poloha, ráz krajiny, podnebí, přírodní bohatství, zdroje surovin a další aspekty ovlivňující osidlování a s ním související způsob žití. V případě země vycházejícího slunce to platí o to více, že se jedná o ostrovní stát. okolních států nemohly proniknout přes hranice na území Japonska nepozorovaně, ale zcela zřetelně loděmi. Moře, které omývá japonské ostrovy, je nejen bohatým přirozeným zdrojem obživy, ale působí i jako přirozená hranice mezi Japonskem a okolními zeměmi. Kulturní vlivy

2.1.1 Geografický ráz japonské krajiny a podnebí

„Japonsko je hornatá země s divoce členěným pobřežím, omývaným mořem, země oplývající přírodními krásami, v níž mírné podnebí dává vznik bujnému rostlinstvu.“ Tak popisuje geografické prostředí Vlasta Hilská a pokračuje: *„Japonsko, měřící 368 589 km², připíná se jako nesmírně dlouhý pás ostrovů k asijské pevnině, rozkládající se přes 25 stupňů zemské šířky. Působí to dojmem, že se tu propadla do moře část asijské pevniny a jen vrcholky mocného pohoří a jednotlivých kopců zůstaly nad hladinou. To jsou čtyři největší ostrovy: Honšú, Kjúšú, Šikoku a Hokkaidó. Z ostatních drobných ostrovů je obydleno 500 a několik set neobydleno.“* Pro Japonsko je příznačné i velké množství sopek. Z celkového počtu asi 219 je 54 činných. S vulkanickou aktivitou nesouvisí pouze množství teplých pramenů bohatých na minerální látky, v jejichž blízkosti jsou budována „čtetná lázeňská místa“ – japonské „onseny“, ale i nezkrotná síla, jejíž projevy Japonci zažívají v podobě stovek zemětřesení různé intenzity během celého roku. *„Japonci přizpůsobili svou architekturu těmto geografickým podmínkám a stavěli si domky ze dřeva a bambusu, které nejsou příliš nákladné a mohou být znovu snadno postaveny.“* (Hilská, s. 7-8) Nicméně současné stavební technologie dovolují i v takto erupcemi ohrožených oblastech výstavbu moderních výškových budov.

S rázem krajiny a podnebím souvisí i charakter osídlení japonských ostrovů. *„Většina obyvatelstva je soustředěna v údolích řek, v přímořských a jezerních oblastech. Téměř všechna větší města japonská jsou v jižní polovině ostrova Honšú, který je hustě osídlen.“* Japonské podnebí je „velmi rozmanité“. Má na ně vliv ostrovní poloha země, monsuny, mořské proudy a velká protáhlost souostroví od severu k jihu. *Střídají se tu podnebná pásma od subtropického až k mírně chladnému. Podnebné rozdíly pásmové jsou ještě zvětšovány vlivem mořských proudů. Moře, omývající Japonsko, je dosti teplé působením teplého mořského proudu „kurošio“, což znamená „černá voda“, který má na japonské podnebí podobný vliv jako golfský proud na podnebí evropské.“* (tamtéž, s. 8-9)

2.1.2 Duchovní směry

Nejen na literaturu, umění a architekturu, ale i na duchovní život měl ráz krajiny značný vliv. Původní japonské náboženství, později nazvané „šintó“ (cesta bohů), je živě praktikováno do dnešních dob. Šintoismus není „vnitřně strukturovaným náboženstvím“, jak je strukturované např. křesťanství. Spíše se jedná o volný svazek „kultů a představ. Nevyvinulo si ani žádnou propracovanou filozofii nebo jasný morální kodex vyjma rituální čistoty.“ ... „Staří Japonci chovali hrozivé i blahodárné přírodní síly spolu s rozličnými přírodními jevy v hluboké úctě a představovali si je a uctívali jako duchovní síly nebo božstva, japonsky kami. Klaněli se tak vodopádům, horám, velkým stromům, skalám neobvyklých tvarů, a dokonce i škodlivému hmyzu. Bohyně slunce i různá rodová božstva se zdají být prapůvodně přírodní božstva, jež v antropomorfním hávu vstoupila do mytologie. Do kategorie kami se poměrně snadno dostávali císaři a jiní významní smrtelníci. Proto také takzvaný božský původ japonského císařského rodu je něčím úplně jiným, než co si pod pojmem božství představujeme v křesťanské kultuře. Zvláště atraktivním přírodním prvkem byla plodnost, to dokládají falické kulty a značný počet svatyně zasvěcených Božstvu rýže“ (Reischauer, Craig, s. 13)

I když šintoismus dodnes zůstává nejrozšířenějším duchovním směrem na japonských ostrovech, setkáváme se tu hojně i s buddhismem (zen buddhismem) a konfucianismem, méně pak s taoismem a křesťanstvím. Všechny tyto duchovní směry výrazně ovlivnily japonskou kulturu a duchovní život. Buddhismus zakořenil na japonských ostrovech v VII. století, kdy „bylo založeno mnoho nových mužských a ženských klášterů pod patronátem císařského rodu, ústřední a místní šlechty.“ (Collcutt et al., s. 65)

„Šintoismus tak zůstává jednoduchým, poněkud primitivním náboženstvím v porovnání s jinými velkými náboženstvími Asie a Evropy, nicméně jeho zvyky a představy zůstaly důležitou složkou japonské kultury v průběhu celých dějin.“ (Reischauer, Craig, s. 15)

2.1.3 Kulturně historický vývoj Japonska

„Japonsko je součástí kulturní oblasti, kdysi nazvané Dálný východ. Tento pojem vychází z dnes již překonané představy o Evropě jako středu světa. Dálný východ dozajista není „dálný“ ani vzdálený lidem, kteří zde žijí a jejichž počet v průběhu dějin pravděpodobně převýšil počet obyvatel Evropy i jiných kulturně vyspělých oblastí jako například Středomoří nebo Indického subkontinentu. Z tohoto důvodu považujeme za vhodnější pojem Východní Asie.“ (Reischauer, Craig, s. 9)

„Rozluštit vztah mezi japonskou mytologií a skutečnými historickými událostmi nejstaršího období je dnes nesmírně těžké“, píše v úvodu překladu starojaponské kroniky Kodžiky Karel Fiala a pokračuje: „z archeologických nálezů víme, že asi v polovině 2. tisíciletí před naším letopočtem se na japonském území rozšiřuje od jihu tzv. „kultura provazcových vzorů“, Džómon...“ a dále píše, že „dle nejnovějších výzkumů přichází na japonské ostrovy již asi od 8. stol. př. n. l. od severu i nová vlna usedlíků, která dorazila na Dálný východ z Předního východu oklikou, přes území severní a střední Asie. Jejich kultura je označována jako Jajoi... Pravděpodobně až spojením obou těchto kultur vzniká japonský jazyk.“ (Fiala in Kodžiky, s. 13)

„Již v období Jajoi (300 př. n. l. až 300 n. l.) se ukázala převážná část zemědělské půdy Japonska jako vhodná pro závlahové obdělávání rýže. Četné aspekty sociální organizace, náboženské myšlenky a politická struktura pomáhaly formovat Japonsko až do 19. století se zaměřením na obdělávání rýžových polí a zůstaly rozhodujícím ekonomickým a politickým činitelem období industrializace a vyspělé technologie dvacátého století.“ (Collcutt et al., s. 10)

„Kulturně historický vývoj Japonska bývá přirovnáván k velkému kyvadlu, které se střídavě vychyluje z fáze intenzivního vypůjčování z ciziny k druhé krajnosti, k zahledění do sebe, ke zdůrazňování a detailnímu zušlechťení všeho domácího, národního. Jako typický příklad tohoto fenoménu může posloužit i druhá polovina 19. století. Více než dvě stě let trvala dokonalá, takřka zarputilá izolace Japonska a tok informací o ostatním světě, pronikající do země přes pečlivě střeženou holandskou

obchodní misi v Nagasaki, nebyl ničím víc než slabounkým pramínkem. Stěží mohl stačit k ukojení žízně po vědění té hrstky zvědavých japonských vzdělavců, která k němu měla přístup. Jakmile však v padesátých letech minulého (XVIII.) století šógunova vláda v Edu podlehla nátlaku Spojených států amerických a evropských velmocí a svou izolacionistickou politiku uvolnila, proud zpráv o západním světě se rychle změnil ve stále sílící řeku. Všechny nové poznatky a impulsy přicházející z ciziny našly na japonských ostrovech dychtivý ohlas, byly pohotově zužitkovány a adaptovány. V kulturních dějinách Japonska tedy pád šógunátu a ustavení nové vlády usilující o modernizaci státu podle vzoru vyspělých kapitalistických zemí, znamenaly časový předěl, jímž byla přerušena kontinuita vývoje tradiční japonské kultury, ...“ (Boháčková, Winkelhöferová, s. 360)

Již v období rekonstrukce Meidži se „proti příliš horlivému a překotnému přijímání všeho západního ozývaly nespokojené hlasy a kyvadlo mělo tendenci vracet se zpět. Ale stejně jako japonština již mezitím vstřebala a vlastním potřebám i charakteru přizpůsobila četná slova cizího původu, i japonská kultura dokázala přes počáteční tápání, omyly a nejistoty postupně zpracovat vše nové, co přišlo ze západu, a dospěla k syntéze domácích i cizích kulturních hodnot. Ani nepřírozený a násilný výkyv k nacionalismu ve třicátých letech a za druhé světové války, kdy byla západní kultura proskribována jako úpadková a škodlivá, nemohl nic změnit na skutečnosti, že japonská kultura byla v první polovině 20. století již kulturou hybridní.“ (tamtéž, s. 360)

„Od konce druhé světové války pak prorůstání domácích tradic univerzálními kulturními hodnotami, prověřenými zkušenostmi evropských a jiných národů, ještě zesílilo. Za posledních sto let si tedy Japonsko vytvořilo novou kulturu, pro niž je charakteristická neustálá inspirující konfrontace, ale zároveň i syntetizující harmonie domácích a okcidentálních prvků. Její vývoj probíhal již podle odlišných zákonitostí a v jiných politických, společenských a hospodářských podmínkách, než v jakých se rodila kultura tradiční.“ (tamtéž, s. 360)

2.2. KONTAKTY S EVROPOU

2.2.1 První zmínky o Japonsku v Evropě, navazování obchodních kontaktů a šíření křesťanství

První dochované zmínky o Japonsku se v Evropě objevují až ve XIII. století. Pocházejí od benátského kupce a cestovatele Marco Pola, který jako první Evropan zřejmě navštívil Čínu, kde vyslechl i vyprávění o Japonsku. Ani v období velkých objevitelských výprav zůstávalo Japonsko mimo atraktivní cíle. První Evropané se na japonské území dostávají spíše náhodou, když v roce 1543 u břehů Japonska ztroskotá portugalská rybářská loď.

Již v roce 1549, tedy nedlouho po objevení japonských ostrovů Evropany, přistála u japonských břehů loď s katolickým misionářem Tovaryšstva Ježíšova – jezuitou Františkem Xaverským (1506-1552), který se pokoušel o evangelizaci v jižní a východní Asii. Zda Japonci skutečně v té době chápali křesťanství stejně jako Evropané, či je pouze lákaly nové výrobky, které s sebou výprava přivezla, zůstává otázkou. Jak píše Hilská: *„Japonci nevyházeli z údivu nad zbožím, které s sebou přivezli, nad nádherným hedvábím, damaškem, podivnými ptáky a zvířaty. Pro tyto krásné, nové věci byli ochotni dát se poučovat o katolické víře.“* František Xaverský si vzhledem k svému *„vzdělání získal vážnost mnoha lidí. Obyvatelstvo přijalo první misionáře velmi příznivě a buddhističtí kněží dychtivě poslouchali výklady o katolické víře. Stále přibývalo lidí, kteří se dávali pokřtít, ale nevíme, zda si dobře uvědomovali pravý význam křesťanství. V oficiálních dokumentech jsou zprávy, že misionáři šířili nové učení Buddhovo.“* Činnost misionářů podporovala především feudální knížata, *„protože doufala, že misionářské lodi přivezou zboží, z jehož obchodu budou moci těžit“.* (Hilská, s. 149)

„Snaha poznat kulturu druhé strany vycházela tehdy především od Japonců, kteří se živě zajímali o technické vymoženosti cizí civilizace, zvláště o střelné zbraně.“ Naproti tomu *„Evropané, kteří do Japonska připlouvali, měli zájem víc*

o obchodování a šíření svého náboženství než o poznávání japonské kultury." (Boháčková, Winkelhöferová, s. 9)

V knize Svět Japonska je popisováno, že XVI. století, jež je spjato s příjezdem obchodníků ze západu „a s živým asijským obchodem, kterého se Japonsko aktivně účastnilo, bylo nejspíš tím „nejotevřenějším“ obdobím japonských předmoderních dějin.“ ... „Období od poloviny 16. do poloviny 17. století je často nazýváno křesťanským stoletím.“ Nicméně již v 80. letech XVI. století se začínají ozývat i první hlasy proti působení křesťanských misionářů a tyto hlasy postupně sílí. Už to skoro „vypadalo, že miliony Japonců budou obráceny na křesťanskou víru a že katolická církev si v Japonsku vytvoří pevnou základnu. Zahraniční obchod byl doprovázen křížem. Portugalští, španělští, holandské, angličtí a čínští obchodníci spojovali Japonsko s Evropou, Indií a Asií. Také japonské obchodnické rody pronikaly za hranice... V 16. století se začalo těžit zlato a stříbro z nově otevřených dolů v Japonsku.“ (Collcutt et al., s. 109) Vznikají první mincovny a obchod vzkvétá. Tento nebývalý rozmach, odrážející se především v narůstajícím bohatství zdatných obchodníků a v šíření nových myšlenek, měl v zemi vycházejícího slunce brzy skončit.

2.2.1 Přerušení styků Japonska se světem

K zásadnímu obratu dochází 27. ledna 1614. Křesťanství, které do země vycházejícího slunce ruku v ruce se vzkvétajícím obchodem s Evropou přicházelo, se stalo nežádoucím. Šógun Iejasu Tokugawa (1543-1616) vydává „edikt, kterým se křesťanství prohlašovalo za nebezpečnou, ba podvratnou nauku a zakazovalo jeho hlásání a vyznávání. Ve smyslu tohoto ediktu byly křesťanské kostely zničeny a misionáři zatčeni. Také japonští konvertité, hlavně z vyšších kruhů, byli uvězněni nebo posláni do vyhnanství.“ (Boháčková, Winkelhöferová, s. 84)

„Po smrti šóguna Iejasu“ sílí obavy ze šířícího se křesťanství ještě více „Portugalci, Španělé, Holanďané a Angličané soutěžili o obchodní privilegia a začali na sebe navzájem našeptávat šógunovi, že evropské národy pomýšlejí rozšířit svá území o japonskou říši... Hidetada (1579-1632) na základě těchto zpráv vydal nové protikřesťanské edikty. Všichni kněží byli posláni do vyhnanství a Japoncům pod trestem smrti bylo zakázáno přijímat křesťanství.“ Politika šóguna Ijemicu (1623-1651) „byla nepřátelská jak ke křesťanům, tak k zahraničnímu obchodu a ke styku s evropskými státy. Ijemicu začal pronásledovat křesťany, protože podezříval římsko-katolickou církev, že chce ve spojení se Španěly ovládnout Japonsko. Roku 1624 nařídil deportaci všech španělských kněží a rovněž dal mnoho křesťanů popravit a mučit. Mezi rokem 1613 a 1626 podle misionářských pramenů bylo asi 750 poprav, ale mnoho tisíc lidí zahynulo ve vězení, ve vyhnanství nebo prostě hladí. Kolem roku 1625 pronásledování křesťanů dosáhlo vrcholu a byli téměř ve všech částech Japonska vyhlazeni.“ (Hilská, s. 164) K tomuto období se v knize Svět Japonska váže část, která popisuje snahu členů vládnoucího rodu Tokugawů o „vymýcení křesťanství..., nejprve se pokoušeli oddělit obchod od křesťanství“, ale to se nezdařilo, „poté nastalo zakázali obchod a styky se Západem. Kolem roku 1640 se začalo Japonsko obchodně uzavírat. Zámořské výpravy byly zakázány, portugalská a španělská plavidla vyhnána. Pouze Angličanům a Nizozemcům bylo povoleno obchodovat na ostrově Hirado a v Nagasaki. Angličané se svého podnikání brzy vzdali

a po zbytek období Tokugawa byli pouze Nizozemci ponecháni na malém ostrůvku Dedžima v Nagasackém zálivu, jakožto zástupci evropského obchodního společenství. Japonsko stále obchodovalo s Čínou a Koreou, ale tento obchod byl omezen na Cušimu a Nagasaki, kde byla soustředěna rozsáhlá komunita čínských obchodníků. ... Kromě těchto omezených styků s vnějším světem vycházel veškerý ekonomický růst po dalších 200 let pouze z domácích zdrojů.“ (Collcutt et al., s. 140)

I když kontakty se západním světem, jak píše Hilská, byly v průběhu éry Edo, díky strachu ze šířícího se křesťanství, na více než dvě stě let významně omezeny, život Japonců již byl ovlivněn z dob předchozích – např. do jazyka byla včleněna řada španělských a portugalských slov, změnila se i válečná taktika – kolem zámek byly budovány ochranné valy, strážní věže a citadely, pronikl sem evropský styl oblékání a změny zaznamenal i japonský jídelníček – do příchodu Portugalců Japonci „*neznali žito, sladké brambory, ani cukr, ... rovněž neznali tabák a cukroví*“. *(Hilská, s. 150)*

2.2.2 Obnovení kontaktů se světem

„Od 18. století evropský zájem o Východní Asii značně vzrostl. Z Číny, ale také z Japonska se do evropských zemí dovážely umělecké předměty, zejména lakové zboží a porcelán, které budily podiv a začaly být i napodobovány. Pokusy evropských velmocí proniknout loděmi do japonských přístavů se na přelomu 18. a 19. století stále množily a současně s tím se objevily i první snahy o studium japonštiny a japonské literatury na některých evropských univerzitách a učilištích, například v Petrohradě, Leidenu, Paříži a v Irkutsku.“ (Boháčková, Winkelhöferová, s. 10)

Již počátkem XIX. století připlouvají do japonských vod ruské a anglické lodě, které pro technicky zaostalou a na obranu zcela nepřipravenou zemi představovaly značné ohrožení. Napětí ve společnosti sílí, v té době bylo Japonsko postiženo i řadou přírodních katastrof a hladomorem (1832-1836), který vyústil v řadu rolnických nepokojů.

V roce 1853 připlouvá k japonským břehům „se čtyřmi loděmi americký admirál M. C. Perry“, který šógunovi předal „dopis prezidenta USA, žádající humánní zacházení s trosečníky, otevření jednoho nebo více přístavů pro obnovení lodních zásob a jednoho nebo dvou přístavů pro obchod s USA. Následujícího roku si Perry přijel pro odpověď s devíti loděmi a obratným jednáním se mu podařilo uzavřít smlouvu, jež byla vzorem pro podobné dohody s Velkou Británií, Ruskem a Nizozemím, které následovaly v letech 1854-1856.“ (Boháčková, Winkelhöferová, s. 91-92) Sice v knize *Vějíř a meč* je uzavření smlouvy přičítáno „obratnému jednání“, ale ve skutečnosti šlo spíše o hrozbu od vojensky lépe vybavené armády USA zaostalému Japonsku.

Mezi obyvatelstvem se mísí touha po poznávání západních kultur se silícím nacionalismem, který se projevoval násilnostmi na nově přichozích cizincích. Heslem radikálních loajalistů bylo „*ctít císaře a vyhnat barbary*“. Nespokojenost s vládou šóguna se nezadržitelně šíří do nejširších vrstev obyvatelstva. „*Potřeba začlenit císařský dvůr do politiky ve větším měřítku se zdála být jasná, a když bylo šógunovi*

doporučeno vzdát se svého úřadu v roce 1867, souhlasil...“. (Collcutt et al., s. 168)
Začíná se psát historie moderního Japonska – vyhlášení „císařských“ reforem v lednu 1868 ukončilo desetileté spory o politiku zahraničních vztahů.

Přelom XIX. a XX. století je pro Japonsko charakteristický velkými společenskými změnami. Přestože reformy znamenaly obrovský pokrok oproti předchozímu feudálnímu režimu pod vedením šóguna, jak se zmiňuje Hilská, postavení japonského lidu se příliš *„nezlepšilo, protože nebyl radikálně vyřešen problém rolníků, kteří tvořili většinu obyvatelstva. Proto v době Meidži docházelo stále k četným selským vzpourám.“* V roce 1868 se vrací k moci císař. Knížata a vysocí úředníci složili přísahu, ve které v posledním – pátém bodě zazněla touha po znovuotevření se světu a *„hledat poučení u ostatních světových národů“.* (Hilská, s. 266)

To předznamenalo další směřování Japonska – vysílání misí do zahraničí na studijní cesty, objevování nových technologií a navazování důležitých kontaktů.

Pozemková reforma a vyplácení penze samurajům, kterých bylo v té době asi dva miliony, bylo pro japonskou vládu značným finančním břemenem. Rozhodla se proto *„revidovat nerovnoprávné smlouvy s cizími státy“* a v roce 1871 vysílá misi do Evropy. Bohužel mise byla neúspěšná, neboť Japonsko v té době bylo hospodářsky i vojensky zaostalou zemí, tudíž nemělo na mezinárodní úrovni žádnou váhu. Modernizace japonské armády za účasti evropských instruktorů a nákup moderních zbraní bylo nutností. Síla nově budované armády byla využita i v roce 1877 při potlačení vzpoury samurajů, kterým bylo zakázáno nosit zbraně, neboť v novém výnosu bylo uvedeno, že zbraně mohou nosit pouze příslušníci státní armády.

„Politicko-administrativní sjednocení země bylo dokončeno roku 1871 likvidací feudálních lén a zřízením prefektur. V roce 1872 byla zavedena všeobecná branná povinnost a byly zrušeny výsady samurajů. Pozemková reforma ... nedokázala vyřešit všechny problémy japonského venkova. Odstraněním šlechtického monopolu

vlastnictví půdy přineslo výhody pouze úzké vrstvě ekonomicky silných rolníků, kteří se stali oporou režimu na venkově.“ (Skřivan, s. 12)

Jak uvádí Hilská: „V období Meidži nastal rychlý růst japonského kapitalismu, který byl doprovázen dobytelskými válkami. Japonsko využilo zeměpisné blízkosti a hospodářské i vojenské slabosti Číny, aby ji bez vyhlášení války napadlo v letech 1894-1895“, v této válce pronikla japonská armáda až do Mandžuska. Důvodem k této válce byla strategická poloha Koreji a její bohaté surovinové zdroje. Čína kapitulovala. (Hilská, s. 273)

Na mezinárodní úrovni „byly uzavřeny nové smlouvy, které vstoupily v platnost v r. 1899. Exteritorialita cizinců byla zrušena a Japonsko dostalo celní autonomii, která v plné míře byla uznána v roce 1911. Po čínsko-japonské válce rozmach imperialismu přivodil pronikavé zostření zápasu mezi imperialistickými státy o rozdělení světa.“ K tomuto zápasu o území se přidává i carské Rusko, které se připravovalo „k expanzi v Mandžusku, Číně a Koreji. ... Japonské torpedoborce bez vypovězení války na počátku r. 1904 přepadly ruské loďstvo... Tímto nečekaným útokem si Japonci zajistili převahu na moři.“ ... „Poslední bitva, při které bylo ruské loďstvo zničeno, se odehrála u ostrova Cušima v květnu 1905. V září téhož roku „president Roosevelt pozval oba státy k mírovému jednání do Portsmouthu. Byla podepsána mírová smlouva, podle níž carské Rusko uznalo přednostní práva Japonska, ... Největším ziskem byla úplná kontrola nad Koreou, kterou Japonsko v roce 1910 anektovalo.“ (Hilská, s. 273-276)

Na období Meidži, po smrti císaře, navazuje éra Taišó (1912-1926), pro kterou je charakteristická modernizace institucí, nebývalý technický pokrok, industrializace průmyslu i navázání diplomatických styků mezi tehdejšími Československem a Japonskem v roce 1920.

2.3. PROMĚNY VZTAHŮ ČESKÉ REPUBLIKY A JAPONSKA V POSLEDNÍCH STO LETECH – DOTEKY DVOU ZCELA ODLIŠNÝCH KULTURNÍCH PROSTŘEDÍ

Stejně jako se střídala vřelost s chladem v mezinárodních vztazích Japonska s ostatními evropskými státy, tak i česko-japonské vztahy zaznamenávaly různá období.

Oficiální navázání diplomatických styků mezi Československem a zemí vycházejícího slunce proběhlo již v roce 1920. Tehdy bylo rozhodnuto o přijetí prvního řádného vyslance Československa v Japonsku, tím se stal Karel Pergler. Této události předcházela návštěva tehdejšího předsedy ČSNR a pozdějšího prvního prezidenta ČSR T. G. Masaryka v Japonsku (1918). Zřízení zastupitelského úřadu v Japonsku bylo úzce spjato s působením československých legií na Sibiři a s organizací návratu legionářů do vlasti. V roce 2020 jsme si tedy mohli připomenout již sté výročí navázání diplomatických styků.

Zřejmě první Japonkou žijící na českém území, byla Mitsuko Aoyama (1874-1941). Ještě v Tokiu se seznámila s diplomatem – hrabětem Heinrichem Hansem Maria Coudenhove-Kalergi (1859-1906), za kterého se později i provdala. V roce 1896 společně odchází do Poběžovic nedaleko Domažlic. Po náhlé smrti Heinricha (1906) zůstala Mitsuko se sedmi dětmi na rodinném panství v Poběžovicích sama. Po konci I. světové války odchází do Mödlingu, nedaleko Vídně, kde v roce 1941 umírá. Milované Japonsko už nikdy nenavštívila. Syn Heinricha a Micu – Richard Nicoulaus Coudenhove-Kalergi (1894-1972) je považován za zakladatele Panevropské unie. (Čiháková Noshiro, 291-340; Z gejši šlechtičnou. Japonka matkou Evropy, online)

Mezi průkopníky česko-japonských vztahů můžeme řadit i české cestovatele a zároveň i spisovatele, kteří japonské ostrovy navštívili ještě za Rakouska-Uherska – k nejznámějším patří – Josef Kořenský, Barbora Markéta Eliášová, Alois Svojsík a Josef Hloucha.

2.3.1 První zmínky o Japonsku v Čechách

První informace o existenci vzdálených zemí k nám pronikaly z Evropských zdrojů, především ze záznamů z misijních cest jezuitů a později i z oblíbených literárních děl – cestopisů. „*Zájem o exotismus, pro který se tak líbila... rytířská vyprávění, projevil se také v překladu dvou knih o východních zemích, fantastického cestopisu tak řečeného Mandevilly a pravdivějšího Milionu od benátského kupce Marka Pola (+1324). Oba cestopisy byly do češtiny přeloženy okolo roku 1400.*“ (Daňhelka et al., s. 138)

Hilská k cestopisu Marka Pola v knize Dějiny a kultura japonského lidu poznamenává: „*Ve 13. století Marco Polo... vzrušil celou Evropu zprávami o Kitajské říši, s níž by se mohlo obchodovat a kde je plno zlata. V jeho cestopisu je také zmínka o Japonsku. Píše se o něm: „Zipangu je ostrov směrem k východu v širém moři 1500 mil vzdálený od pevniny a je to velmi veliký ostrov. Obyvatelé jsou bílí, civilisovaní a spanilí. Jsou pohané a nejsou nikomu poddáni a mohu vám říci, že množství zlata v jejich majetku je nekonečné, neboť je nacházejí na svých ostrovech a král nedovolí, aby se vyváželo. Nadto jen málo kupců navštěvuje onu zemi, protože je tak vzdálená od pevniny a tím se stalo, že mají zlata nad všechnu míru“, a dále pokračuje: „Mají také hojnost perel, které jsou růžové, ale krásně veliké a kulaté, zcela tak drahé jako bílé.*“ (Hilská, s. 148)

Přírodní krásy země vycházejícího slunce, kulturní odlišnosti i tajemstvím opředený orient – to byla neodolatelná lákadla pro mnoho cestovatelů – průkopníků nejen česko-japonských vztahů, kteří přinášeli tolik žádané informace ze vzdálených míst celého světa. Často jejich objevitelské cesty „kolem světa“ trvaly několik měsíců, někdy i let. Nejčastěji se přepravovali vlaky a zámořskými parníky. Cesty do Japonska podnikali přes USA i přes Rusko.

V roce 1891 byla zahájena ambiciózní výstavba Transsibiřské magistrály, která již v roce 1905 propojila břehy Atlantského a Tichého oceánu. Tuto důležitou dopravní tepnu využili i příslušníci českých legií při návratu ze Sibiře zpět do vlasti (1918-1920).

2.3.2 Průkopníci česko-japonských vztahů

Za průkopníky česko-japonských vztahů jsou v knize Vějíř a meč považováni jezuitský misionář Karel Spinola (1564-1622), „*jediný syn hraběte Oktavia Spinoly, který byl královským podkoním císaře Rudolfa II*“, a české šlechtičny. V knize je dále ještě uváděn „*rodák z Karlových Varů*“ August Pfizmaier (1808-1887), vystudovaný lékař, který se stal „*prvním průkopníkem japanologie jako vědní disciplíny v rakousko-uherské monarchii*“. (Boháčková, Winkelhöferová, s. 11)

Snahy o vymýcení křesťanství na japonském území poznamenaly i život jezuitského misionáře Karla Spinoly, kterého připomíná např. Antonín Líman v knize Věčný polštář z trávy slovy: „*Do Japonska se Spinola dostal po namáhavé šestileté cestě v roce 1602, působil nejprve v Arimě, později na jiných místech a od roku 1612 v přístavním městě Nagasaki. Od roku 1618 byl spolu s dalšími kněžími a japonskými věřícími čtyři roky žalářován v pověstném vězení Suzuta u Omury. Potom byli opět převezeni do Nagasaki, a 10. září 1622 jich tam bylo třicet štato a dalších dvaadvacet (mezi nimi Karel Spinola) připoutáno ke kůlu a upáleno. V roce 1867 prohlásila církev Spinolu za blahoslaveného.*“ (Líman, s. 166)

Na přelomu XIX. a XX. století sílí touha po objevování vzdálených krajín a poznávání obyvatel všech kontinentů – nejen Evropy, Ameriky, Afriky či Austrálie, ale i Asie. K nejvýznamnějším českým cestovatelům a spisovatelům, kteří v té době zemi vycházejícího slunce osobně navštívili, patřili:

- ~ **Josef Kořenský** (1847-1938), cestovatel, spisovatel, fotograf, vášnivý sběratel a pedagog, který razil myšlenku, že nejlepší cestou, jak dětem zprostředkovat nové poznatky, je vlastní zkušenost, zemi vycházejícího slunce navštívil celkem dva krát (1893-1894, 1900-1901). Cestovatelské zážitky zaznamenával a následně vydal třísvazkový cestopis Cesta kolem světa. (Josef Kořenský; online)
- ~ **Barbora Markéta Eliášová** (1874-1957), cestovatelka, překladatelka, spisovatelka, učitelka, která jako první Češka podnikla cestu kolem světa. Japonsko navštívila celkem čtyři krát. V roce 1915 vydala vlastním nákladem knihu Rok života mezi

- Japonci a kolem zeměkoule, ve které líčí zvyky i tradice japonské kultury. Rok života na československém vyslanectví v Japonsku (zákulisí československé diplomacie), V Japonsku v dobách dobrých i zlých (zkušenosti z třetí cesty), zápisky ze čtvrté cesty nebyly vydány. (Barbora Markéta Eliášová; Přivezla si i kousek Japonska, Eliášová jako první Češka procestovala svět; online)
- ~ **Alois Svojsík (1875-1917)**, římskokatolický kněz, překladatel náboženských spisů a fejetonista, cestovatel, v roce 1913 vydává vlastním nákladem knihu Japonsko a jeho lid. Tato monografie je považována za nejobsáhlejší knihu o Japonsku vydanou v rámci Rakouska-Uherska v českém jazyce. (Aloois Svojsík; Japonsko a jeho lid; online)
- ~ **Josef (Joe) Hloucha (1881-1957)**, spisovatel, cestovatel, sběratel umění a především japanolog, byl synovcem Josefa Kořenského. Mezi jeho aktivity patří i překlady, např. knih pro děti, které se dočkaly opakovaného vydání – Pohádky japonských dětí (1926), Pohádky slunného východu (1944). (Joe Hloucha; online)

2.3.3 Navázání diplomatických styků

„Československo-japonské a česko-japonské diplomatické styky prošly za dobu od vzniku samostatného československého státu v říjnu 1918 do dnešního dne několika etapami, přičemž každá z nich se lišila zahraničněpolitickým rámcem a s tím související intenzitou a charakterem vzájemných kontaktů.“ (Informační Bulletin; online)

„Zřízení československého zastoupení v Japonsku bylo, stejně jako ustavení zastupitelských úřadů v Rusku a v Číně, úzce spjato s činností československých legií na Sibiři. V dubnu 1918 navštívil Japonsko cestou z Ruska do Spojených států tehdejší předseda ČSNR a pozdější první prezident Československé republiky Tomáš Garrigue Masaryk.“ (tamtéž)

„Kontakty československého zahraničního odboje s japonskou vládou, které byly navázány při organizování protisovětského povstání čs. legií koncem června 1918 a následné japonské vojenské intervence, se staly výchozím momentem při formování československo-japonských oficiálních vztahů. Styky s čs. legiemi, kterým Japonsko dodávalo zbraně, uniformy a další vojenský materiál, a spolupráce při jejich pozdější evakuaci, kdy Japonskem projelo celkem 36 legionářských transportů, naléhavě vyžadovaly, aby vzájemné vztahy byly co nejrychleji oficiálně upraveny.“ (tamtéž)

Význam vzájemných vztahů v meziválečném období dokládá vznik Československo-japonské obchodní komory v roce 1929 a neoficiální návštěva bratra císaře Hirohita, prince Takamacu s manželkou, princeznou Kikuko, v únoru 1932.

Česko-japonské bilaterální vztahy byly okupací a II. světovou válkou přerušeny. Před revolucí v roce 1989 byl pro ty česko-japonské určujícím prvkem především vztah mezi Ruskem (Sovětským svazem) a Japonskem. K obnovení diplomatických styků dochází až v květnu 1957.

Po listopadu 1989 československo-japonské vztahy zaznamenaly značný kvalitativní i kvantitativní posun ve všech oblastech, včetně té politické. Na podzim

roku 1990 se tehdejší předseda Federálního shromáždění ČSFR Alexander Dubček zúčastnil slavnostní intronizace císaře Akihita a následně v červenci 1991 vykonal, na společné pozvání předsedů obou sněmoven japonského parlamentu, oficiální návštěvu Japonska. *„Vyvrcholením čs.-japonských styků v prvních letech po listopadu 1989 byla oficiální návštěva prezidenta Václava Havla s chotí Olgou v Japonsku v dubnu 1992.“* (Informační Bulletin; online)

Japonsko bylo jednou z prvních zemí, které uznaly nezávislost České republiky, po rozpadu Československa, již 1. ledna 1993. Oficiální diplomatické styky byly navázány 29. ledna 1993 výměnou dopisů ministrů zahraničních věcí. Následně v létě 1998 dochází i ke zrušení vízové povinnosti.

Václav Havel navštívil Japonsko ještě v prosinci 1995, kde se mu dostalo mimořádné pozornosti – císař Akihito porušil protokol a přivítal jej osobně před svým palácem. Do Japonska zavítal dvakrát i prezident Václav Klaus (únor 2007 a září 2008).

V letošním roce (2022) byla v Míčovně Pražského hradu uspořádána výstava fotografií připomínající před dvaceti lety uskutečněnou historicky první návštěvu tehdejšího japonského císařského páru – císaře Akihita a císařovny Mičiko, kteří přijeli na pozvání prezidenta Václava Havla v červenci 2002 do Prahy. Této návštěvě předcházela v říjnu 1996 návštěva princezny Sajako.

V souvislosti s korunovací 126. císaře Naruhita v říjnu 2019 do země vycházejícího slunce zavítal tehdejší předseda vlády Andrej Babiš s chotí.

2.4. KONKRÉTNÍ PŘÍKLADY ČESKO-JAPONSKÝCH KONTAKTŮ

Mezi Japonskem a Českou republikou probíhají čilé diplomatické, obchodní i kulturní kontakty.

Ke stému výročí navázání diplomatických vztahů v roce 2020 byla připravena řada kulturních a společenských akcí. V lednu proběhl již 13. ročník festivalu Eigasai, tentokrát s podtitulem „Když nemůžeš, přidej!“, v únoru vystoupil v divadle Semafor mistr tradičního divadla „nó“ Tanedy Mičikazua, následovala výstava japonské kaligrafie v pražském paláci Adria (červenec), v srpnu na závěrečném koncertu festivalu „Praha, klasika 2020“ vystoupil japonský flétnista Naoki Sato, v rámci Mezinárodního hudebního festivalu Mladá Praha (září) vystoupila řada mladých japonských hudebníků, dne 23. září proběhl živý online přenos tradičního japonského divadla kjógen z Valdštejnské zahrady Senátu Parlamentu ČR, v listopadu oslavy vyvrcholily koncertem komorního orchestru České filharmonie v Rudolfinu.

Také Velvyslanectví České republiky v Tokiu u příležitosti stého výročí uspořádalo výpravnou panelovou výstavu spolu s publikací, kterou připravil Národní památkový ústav.

2.4.2 České stopy v Japonsku

Pokud budeme chtít odhalit české stopy v Japonsku, s jistotou je objevíme v architektuře. V zemi vycházejícího slunce působí několik restaurací s českou kuchyní, a především s točeným českým pivem. Je zde možné zakoupit české zboží – skleněné korálky, knoflíky a granáty, českou bižuterii, loutky, modrotisk, zastoupení zde má i firma Botanicus, výrobce svítidel BROKIS i klavíry PETROF, ...

Není možné postihnout veškeré české stopy v Japonsku, proto je zde uveden pouze výběr.

Architektura

O architektuře na japonských ostrovech natočila Česká televize pořad Šumné stopy, kterým provází architekt David Vávra. Níže jsou uvedeny některé stavby, které projektovali nebo vystavěli čeští architekti a stavitelé. Za zmínku stojí i úspěšný Československý pavilon na Expo 70 v Ósace.

- ~ Jan Letzel, architekt a stavitel – Průmyslový palác v Hirošimě, tzv. atomový dóm, Škola nejsvětějšího srdce v Tokiu, cizinecký hřbitov (Kanagawa)
- ~ Antonín Raymond, jeden ze zakladatelů moderní architektury v Japonsku – Hudební centrum prefektury Gunma, vila Ehrismann v Yokohamě, knihovna Univerzity Mie, kampus včetně kaple v Tokijské křesťanské univerzitě pro dívky, Kulturní dům v Himedži, Tokijský golfový klub, dřevěná letní vila Italské ambasády v Nikkó,...
- ~ Bedřich Feuerstein – spolupracoval s Antonínem Raymondem na řadě staveb, např. Mezinárodní nemocnice sv. Lukáše v Tokiu,
- ~ Jan Josef Švagr, který proslul díky svým konstrukcím odolným proti zemětřesení – kostel sv. Kateřiny Alexandrijské (Toyonaka), katedrála Nejsvětějšího srdce Ježíšova (Yokohama), kostel Nanebevzetí Panny Marie (Yokohama), Mešita v Kóbe je první mešitou postavenou v Japonsku (1928-1935)

Vzdělávání

Na Univerzitě Hokkaido působí jediný vědecký institut, který se v Japonsku zabývá výlučně slovanskými a euroasijskými studii. Na území Japonska působí řada vysokých škol, které se staly partnerskými univerzitami vysokých škol v české republice – Univerzita Karlova, České vysoké učení technické, Masarykova Univerzita v Brně, Univerzita Palackého v Olomouci, ...

Za zajímavost lze považovat překlad Velké didaktiky J. A. Komenského, který vyšel v roce 1956 v Tokiu v japonštině.

Divadlo

V Japonsku mezi oblíbené žánry patří loutkové divadlo, tak i například Divadlo Spejbla a Hurvínka, protože oba japonsky hovoří, zavítalo do země vycházejícího slunce již pětkrát (1978, 1980, 1982, 1986, 2005)

Malířství

V roce 2017 se výstava Alfonse Muchy v Tokiu – Slovanská epopej, stala třetí nejnavštěvovanější výtvarnou výstavou na světě. V letošním roce proběhla multimediální výstava věnovaná tomuto výjimečnému Malíři v Yokohamě.

Sport

Nejznámější Češkou v Japonsku je bezesporu gymnastka Věra Čáslavká, která v roce 1964 zazářila na Olympiádě v Tokiu, kde získala tři zlaté medaile.

Nesmazatelnou stopu ve sportu zanechali i čeští hokejisté, kteří na zimních olympijských hrách v Naganu získali zlatou medaili.

Již od roku 1970 je vítězi finále velkého turnaje v sumó (Grand Sumo Tournament) předáván putovní ručně broušený pohár z českého křišťálu.

Literatura

Již ve 20. letech minulého století začínají v Japonsku vycházet knihy od českých autorů v japonštině. V počátcích se bohužel nejednalo o přímé originální překlady, většinou šlo o překlady z angličtiny, němčiny nebo francouzštiny:

- ~ Karel Čapek – R.U.R (1924), Ze života hmyzu (1925)
- ~ Jaroslav Hašek – Osudy dobrého vojáka Švejka (1930)

Překlady se dočkala i další díla – od Boženy Němcové, Julia Fučíka, Jana Drdy, Ondřeje Sekory, Josefa Čapka, ...

2.4.2 Japonci a japonské aktivity v České republice

Japonsko je pro Českou republiku jedním z nejvýznamnějších partnerů na asijském kontinentu. Nejen v ekonomické a v politické oblasti, ale i tradičně významné postavení mají i silné kulturní vazby. Souběžně je prohlubována i snaha zvýšit spolupráci v oblastech vědy, techniky, výzkumu a vývoje.

Důležitým mezníkem v česko-japonské hospodářské historii je založení továrny Toyota Peugeot Citroën Automobile v Kolíně (TPCA) v roce 2002. V roce 2021 přešla továrna do výlučného vlastnictví Toyoty. Aktuálně se zde vyrábějí modely Toyota Aygo X a Toyota Yaris.

V roce 2017 vyvrcholily oslavy šedesátého výročí obnovení diplomatických styků velkolepým festivalem japonské kultury Japan Week, na kterém se představilo více než tisíc tři sta umělců z Japonska.

Pro děti od šesti do patnácti let poskytuje výuku v japonském jazyce dle japonského studijního plánu Japonská škola v Praze.

V oblasti sportu jsou v České republice velice oblíbená bojová umění – kjúdó (lukostřelba), aikidó (pouze obranné techniky, nemá žádné útočné), džudó (měkká cesta – cílem je zneškodnit soupeře pomocí různých technik hodů, znehybnění a úderů), karate (prázdná ruka)

Významnou událostí je udělování jednoho z nejvyšších státních vyznamenání Japonska – Řádu vycházejícího slunce, který je udělován za zásluhy o česko-japonské vztahy, za povznesení japonské kultury, ... Již mnoho osobností českého kulturního a společenského života si toto vyznamenání převzalo. Tím zatím posledním, v tomto roce 2022, je etnomuzikolog, skladatel a pedagog Vlastislav Matoušek, který kromě jiných aktivit založil v roce 2006 International Shakuhachi festival Prague – festival japonské flétny šakuhači. Dalšími vyznamenanými např. jsou: Jan Sýkora (2022), Vlasta Čiháková-Noshiro (2017), Zdeněk Thoma (2017), Věra Čáslavská (2010), Zdenka Švarcová (2010), Věnceslava Hrdličková (2006), ...

III. Výzkumné šetření

3.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké pocity účastníci vybraných aktivit pořádaných Česko-japonskou společností zažívají, jaké prožitky jim účast přináší, jak vnímají Japonce, obyvatele této vzdálené země, i jaká témata s Japonskem související je zajímají. Dále bylo zkoumáno, jaké komunikační kanály při získávání informací a při osobních kontaktech s Japonci využívají a jakých odlišností v chování si při komunikaci s Japonci všímají. Předmětem zkoumání nebude jen vztah k Japonsku a jeho obyvatelům, ale především osobní prožitky informantů při studiu japonštiny a kurzech japonské kaligrafie. Zda se jedná o prostředek dosažení konkrétního cíle, či zda osobní účast na aktivitě je již jeho dosažení – „cesta je cíl“. V průběhu realizace šetření bylo zkoumání rozšířeno ještě o zjišťování motivačních impulsů k účasti na daných aktivitách.

3.2 METODOLOGIE

Definování hlavních cílů šetření naznačuje, že při jejich zkoumání bude využito především postupů kvalitativního výzkumu.

Jak uvádí Jan Hendl v knize Kvalitativní výzkum (s. 103, 267-268), je pro tento typ výzkumu vhodná fenomenologická interpretace, kde těžiště zájmu výzkumníka spočívá ve zkoumání osobní zkušenosti informantů. Pro sběr dat byly využity nejen zápisy pořízené při částečně strukturovaných rozhovorech s plně otevřenými, škálovými i uzavřenými otázkami a ze závěrečné diskuse, ale i vlastní poznámky ze zúčastněného pozorování.

Polostrukturované rozhovory byly sestaveny z více typů otázek, u kterých bylo možné měnit nejen pořadí, dle aktuálního vývoje interview, ale mohly být přizpůsobeny i oblastem zájmu informanta, nicméně většinou pořadí bylo zachováno.

Při procesu tvorby osnovy a otázek pro rozhovory bylo vycházeno z výše uvedených cílů šetření.

3.3 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Po stanovení výzkumných cílů a metod jejich zkoumání, uvedených výše, bylo přistoupeno ke konstrukci osnovy pro tematicky laděný polostrukturovaný rozhovor. Cílová skupina byla dána výběrem dvou odlišných aktivit pořádaných Česko-japonskou společností, a to výukou japonštiny (skupina č. I) a kurzem japonské kaligrafie (skupina č. II). Důvodem pro výběr dvou odlišných skupin byla i možnost případné komparace výsledných zjištění mezi oběma skupinami.

Vybrané aktivity měly podobný rozvrh – probíhaly pravidelně jeden krát týdně, vždy v rozsahu dvou vyučovacích hodin, to znamená devadesát minut bez přestávky. Aktivity jsou rozplánovány na období jednoho semestru. U japonštiny se jedná o šestnáct bloků výuky, u kaligrafie o patnáct.

Realizace šetření proběhla koncem roku 2019 a počátkem roku 2020. Naštěstí ještě v době „normálního“ výukového režimu, tedy bez na jaře nařízených opatření, která měla zabránit masivnímu šíření epidemie COVID-19. Po zavedení epidemiologických opatření, která spočívala především v nošení roušek v uzavřených prostorech včetně MHD, dezinfekci rukou a dodržování minimálních rozestupů, klesl počet aktivně přítomných účastníků na kurzech na minimum. Za takových podmínek by zamýšlené šetření bylo neproveditelné. Po zhoršení epidemiologické situace v ČR byla výuka přesunuta do virtuálního prostoru, což při studiu jazyka je značně problematické a u praktické výuky kaligrafie zcela nemožné. I když lektorka vytvářela krásné předlohy jako „domácí úkoly“, prezenční výuku to nenahradilo a následně bylo i od této formy výuky upuštěno. Jazykový kurz probíhal i nadále formou online výuky.

Proniknout do prostředí cílové skupiny a získat souhlas všech čtrnácti informantů k anonymní účasti ve výzkumném šetření, nebylo složité, neboť většinu oslovených jsem znala z dřívějších setkání, která s tématem Japonska a japonské kultury souvisela.

Hlubkových rozhovorů se zúčastnilo devět účastníků, z toho šest žen (jedna studující, tři pracující, dvě seniorského věku) a tři muži (jeden studující a dva pracující).

Šetření je obohaceno statistickými údaji poskytnutými Česko-japonskou společností za období z let 2017 až 2020, které se týkají vývoje členské základny:

		2017				2018				2019			
		student do 26	plné	senior 65+	jiné	student do 26	plné	senior 65+	jiné	student do 26	plné	senior 65+	jiné
ČESKO-JAPONSKÁ SPOLEČNOST - počty členů		13	43	3	0	20	82	7	2	30	60	10	0
Celkem		59				111				100			
Rozdíl oproti minulému roku		-				52				-11			
z toho	Sekce pro studium japonského meče - Nihontó kenkjú kai	0	2	0	0	1	3	0	0	0	1	0	0
	GO (stolní hra)	0	0	0	0	1	3	0	0	0	0	1	0

Tabulka 1: Vývoj počtu členů ČJS

Z výše uvedeného přehledu lze vyčíst značný nárůst členské základny v roce 2018, který je přičítán velkému množství pořádaných akcí v roce 2017, ve kterém jsme si připomínali šedesáté výročí obnovení diplomatických styků s Japonskem. Rok 2017 byl souběžně vyhlášen „Rokem České kultury v Japonsku“ a „Rokem Japonské kultury v České republice“. V roce 2019 je zaznamenán 10% pokles a tento trend, vzhledem ke státem vyhlášeným omezením v roce 2020 na pořádání hromadných akcí, dále pokračoval.

Pro dokreslení situace ve vývoji počtu členů ČJS – z kterého lze odvodit i zájem veřejnosti o Japonsko, je dále uveden i přehled počtu účastníků jednotlivých kurzů/aktivit pořádaných ČJS.

V tabulce níže jsou uvedeny počty účastníků jednotlivých kurzů a akcí pořádaných ČJS:

ČESKO-JAPONSKÁ SPOLEČNOST - počty účastníků akcí				2017		2018		2019		2020 - přihlášky		
				semestr		semestr		semestr		semestr		
				LS	ZS	LS	ZS	LS	ZS	LS	ZS	
Kurzy	Japonština	kurz	člen	80	91	96	70	77	58	67	-	
			nečlen	13	20	20	27	18	24	27	-	
		pro mladé	člen	-	-	-	-	-	8	9	-	
			nečlen	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Letní intenzivní japonština			člen	1	-	7	-	3	-	-	
				nečlen	2	-	0	-	1	-	-	-
	Znaky kandži			člen	-	-	25	-	12	-	-	
				nečlen	-	-	6	-	5	-	-	-
	Příprava na JLPT			člen	4	-	5	-	2	-	-	
				nečlen	1	-	0	-	1	-	-	-
	Letní konverzační cvičení			člen	0	-	4	-	21	-	-	
				nečlen	2	-	3	-	6	-	-	-
	Konverzační setkání s rodilými mluvčími			člen	-	-	-	7	7	7	-	
				nečlen	-	-	-	5	6	5	-	-
	individuální výuka		60 minut	člen	12	15	15	16	8	19	18	-
				nečlen	-	-	-	-	-	-	-	-
			90 minut	člen	-	-	-	-	4	7	7	-
				nečlen	-	-	-	-	-	-	-	-
Čeština pro Japonce (včetně víkendu)			člen	-	-	-	31	-	13	-		
			nečlen	-	-	-	2	-	4	-	-	
Kaligrafie (včetně jednotlivých lekcí)			člen	13	21						-	
			nečlen	6	10							-
Sumie (včetně jednotlivých lekcí)			člen	20	28						-	
			nečlen	3	10							-
Akce	Origami		termíny		-		3		6	1	-	
			celkem		-		20		37	8	-	
	Kakizome (novoroční psaní přání)			46		27		30		25	-	
	Benron Taikai (soutěž)	přednes		19		18		20		-	-	
		psaný projev		24		17		26		-	-	
z toho obě disciplíny		1		4		4		-	-			

Tabulka 2: Počty účastníků jednotlivých kurzů a akcí pořádaných ČJS

Výzkumné šetření probíhalo ve dvou uzavřených skupinách:

- Skupina I – Výuka japonštiny

První skupina – výuka japonštiny probíhá za standardních podmínek přímo v prostorách ČJS v centru Prahy. Jednalo se o učebnu se zastaralým technickým vybavením (CD přehrávač pro poslech japonských textů v podání rodilých mluvčích, TV s DVD), ale s velmi obsáhlou knihovnou. Při výuce je kladen důraz především na verbální komunikaci s vyučujícím i mezi studenty navzájem. Japonské písmo využívá dva typy abecedy (katakana a hiragana) a znaky (japonsky „*kandži*“ = čínské znaky z období Chan). Pro seznámení se s japonskými znaky, které jsou hojně v japonsky psaném textu zastoupeny, je možné navštěvovat specializovaný kurz zaměřený pouze na znakové písmo. Zde se účastníci seznámí s významem znaku, pořadím tahů, jak znak správně napsat i různými způsoby čtení daného znaku.

Výuka je koncipována do menších skupin – maximálně osm účastníků. Vzhledem k tomu, že probíhá ve večerních hodinách, je účast většinou kolem 75 %.

Hlubkových rozhovorů se zúčastnilo pět studentů, z toho jedna žena (pracující) a čtyři muži (jeden student a tři pracující).

- Skupina II – Kurz kaligrafie

Druhá skupina – kurz japonské kaligrafie (japonsky „*šó-dó*“ = cesta písma) probíhá v prostorách Paláce Lucerna v Praze. Místnost je využívána i pro kurz japonské tušové malby (japonsky „*sumi-e*“ = tušové obrázky) a japonské ikebany. Učebna je vybavena velmi jednoduše. Pro výuku japonské kaligrafie a sumi-e není žádné náročné vybavení třeba. Stačí štětec, nádoba na tuš s tuší, podložka pod jemný papír s těžátkem a speciální japonský papír. Pro nácvik jednotlivých tahů jsou, pro značnou savost, využívány staré noviny.

I u tohoto kurzu probíhala výuka v pozdních odpoledních a večerních hodinách. Pro velký zájem v jeden den byly realizovány dva kurzy hned za sebou. Účast obvykle dosahovala 100 %.

3.3.1 Polostrukturované rozhovory

Stěžejní pro naplnění cíle šetření bylo shromažďování dat o osobních prožitcích, které informantům účast na jednotlivých aktivitách přináší, o jejich motivaci k účasti, osobní zkušenosti ze setkání s Japonci, subjektivní hodnocení vztahů mezi Českou republikou a Japonskem, návrhy, co a jak by chtěli změnit, čeho by chtěli dosáhnout, a další poznatky a názory, které se jich osobně dotýkají a s tématem „Japonska“ souvisí.

Pro sestavení struktury rozhovoru byla využita kombinace více typů otázek. Jednalo se o uzavřené, otevřené, polouzavřené s možností výběru i škálové otázky.

Na úvod rozhovoru byl informant vyzván, aby bez velkého rozmýšlení řekl, které tři věci ho jako první napadnou, když se řekne „*Japonsko*“ (1). Tento požadavek měl za cíl tematicky naladit informanta na téma Japonsko a v některých případech bylo možné i dovodit, jaké oblasti s tímto tématem související jsou pro něj atraktivní.

Následně byly využity uzavřené otázky, s možností výběru odpovědi „ano“ nebo „ne“.

Jednalo se o odpovědi na otázky:

- „*Navštívil/navštívila jste v minulosti Japonsko?*“
 - ~ Při kladné odpovědi byla otázka dále rozvíjena „*Co Vás k návštěvě země vycházejícího slunce motivovalo/co bylo důvodem k návštěvě?*“ (2 a)
 - ~ Při záporné odpovědi následoval dotaz, zda má informant v budoucnu v plánu Japonsko navštívit a proč ano/ne. (2 b)
- „*Jste členem/členkou ČJS?*“ (8)
 - ~ Tento dotaz byl původně zamýšlen spíše okrajově, ale vzhledem k tomu, že členství v ČJS přináší i určité výhody pro členy, např. levnější kurzovné nebo slevy na zboží nabízené v improvizovaném obchůdku v prostorách ČJS, které lze zakoupit i přes e-shop (učebnice, knihy, kalendáře, keramika, módní doplňky, papírenské zboží a další drobné předměty s tématem

Japonska související). Bylo zjišťováno, zda vůbec a do jaké míry jsou tyto výhody pro jednotlivé informanty motivační.

Formou polouzavřených otázek s možností výběru bylo dále zkoumáno, jaké komunikační kanály a informační zdroje informanti nejčastěji využívají a jaký jazyk při komunikaci s Japonci používají. (3, 4)

Do struktury rozhovoru byly včleněny i škálové otázky, kdy se informanti pokusili vystihnout svůj vztah k Japoncům/Japonsku a ohodnotit vztahy mezi Českou republikou/Čechy a Japonskem/Japonci na pětistupňové škále od velmi dobrý/é až po záporný/nedobré. Následně dostali prostor obě hodnocení více rozvinout. (5, 6)

Stěžejní částí rozhovoru s jednotlivými informanty bylo zjistit motivace pro účast na aktivitách, a především pokusit se detailněji popsat prožitky, které při aktivitě zažívají, resp. jaké pocity si odnášejí. (7)

V závěru rozhovoru byl informantům dán prostor pro zamyšlení se nad tím, co by chtěli v rámci výuky zlepšit, změnit, nebo co v souvislosti s tématem „Japonsko“ postrádají. (9)

3.3.3 Výsledky rozhovorů

S účastí na výzkumném šetření souhlasilo, při zachování jejich anonymity, celkem čtrnáct informantů, z tohoto počtu bylo sedm mužů a sedm žen. Ve výuce japonštiny převyšuje počet mužů, naproti tomu japonské kaligrafii se věnuje více žen.

Počty informantů a členů dle pohlaví			
Skupina	I	II	Celkem
Kurz	japonština	kaligrafie	
Účastníci šetření	5	9	14
- ženy	1	6	7
- muži	4	3	7

Tabulka 3: Počty informantů a členění dle pohlaví

U informantů bylo dále zjišťováno, zda jsou studující, pracující nebo již v seniorském věku. Z celkového počtu čtrnácti informantů byli tři studující, dvě seniorky a devět pracujících.

Počty informantů dle zařazení do skupiny – studující, pracující, senior			
Skupina	I	II	Celkem
Kurz	japonština	kaligrafie	
Účastníci šetření	5	9	14
- studující	1	2	3
- pracující	4	5	9
- senior	0	2	2

Tabulka 4: Počty informantů v členění dle zařazení do skupiny – studující, pracující, senior

Výzkumné otázky byly řazeny dle vypracované osnovy pro polostrukturovaný rozhovor. Jedná se o devět otázek, které souvisí s tématem Japonsko a mapují vztah informantů k této geograficky tak vzdálené zemi. Stěžejní součástí rozhovoru bylo zkoumání motivace informantů pro účast na aktivitách a popsat vjemy prožívané při, resp. bezprostředně po aktivitě.

Vzhledem k tomu, že všechny informanty spojoval zájem o Japonsko a jeho jedinečnou kulturu, bylo jednoduché vést rozhovory v příjemné atmosféře, k čemuž přispěla i zaručená anonymita.

1. Jmenujte tři věci, které Vás napadnou jako první, když se řekne Japonsko: ...

Tato první otázka sloužila jako úvod rozhovoru. Měla za cíl informanta tematicky naladit pro další otázky. Odpovědi se zde velice lišily. Původně ani nebylo předpokládáno, kolik rozličných odpovědí z tak různorodých oblastí zájmů jednotlivých informantů se při šetření objeví.

V této části se mohlo sejít až 42 různých hesel, ale skutečnost byla odlišná. Celkem bylo zaznamenáno 32 výrazů, z toho šest se jich objevilo dvakrát (estetika, Fudži-san, saké, sakura, sumo, zen) a dva výrazy dokonce třikrát (japonská zahrada, samuraj).

Nejvíce překvapující odpovědí bylo heslo „mimozemšťané“, informátor to dovysvětlil tím, že: *„Japonci jsou tak odlišní svým chováním, zdvořilostí, uctivostí, ochotou pomoci, snahou vyhovět... - jako by byli z jiné planety.“*

Jednotlivá hesla jsou v tabulce číslována a řazena abecedně, třetí sloupec vyjadřuje počet výskytů:

Přehled hesel					
1	Anime	1	17	Ohňostroj	1
2	Bojová umění	1	18	Pracovitost	1
3	Bonsai	1	19	Réwa (období)	1
4	Císař	1	20	Rýže	1
5	Cosplay	1	21	Saké	2
6	Čistota	1	22	Sakura	2
7	Estetika	2	23	Samuraj	3
8	Fudži-san (sopka)	2	24	Slunce	1
9	Gejša	1	25	Smysl pro detail a rovnováhu	1
10	Goro (jméno psa)	1	26	Sumo	2
11	Japonská vlajka (červený kotouč v bílém poli)	1	27	Šikmé oči	1
12	Japonská zahrada	3	28	Technologie	1
13	Japonské jídlo	1	29	Ticho	1
14	Manga	1	30	Tradiční dřevěné domky	1
15	Mimozemšťané	1	31	Uctivost	1
16	O hanami (svátek sakur)	1	32	Zen	2

Tabulka 5: Přehled hesel

2. Navštívil/navštívila jste v minulosti Japonsko?

- a. „Ano“ > „Co Vás k návštěvě země vycházejícího slunce motivovalo? Co bylo důvodem k návštěvě?“
- b. „Ne“ > „Plánujete návštěvu Japonska?“
- ~ „Ano“ > „Co Vás k návštěvě motivuje?“
- ~ „Ne“ > „Proč? Nic Vás na návštěvě Japonska neláká?“

Na tuto snadnou otázku odpovídali informanti rychle, nicméně zajímavé byly jejich následné komentáře, když rozvíjeli motivace pro návštěvu – ať už proběhlou nebo plánovanou. Jednou z odpovědí bylo vyslovení přání setkat se s císařem v tváři v tvář. Před dvaceti lety bylo snazší potkat jejich veličenstva japonského císaře Akihita a císařovnu Mičiko v ulicích Prahy, když ve dnech 6. - 9. července 2002 na pozvání prezidenta Václava Havla navštívili Českou republiku, než se s nimi setkat v Japonsku.

Překvapivá byla i četnost již absolvovaných cest. Jeden z informantů navštívil Japonsko celkem 5x – zde se ovšem jednalo nejen o soukromé pobyty, ale i o plnění pracovních povinností.

Polovina (sedm) informantů Japonsko nikdy nenavštívila, nicméně pět z těchto sedmi odpovědělo, že se do Japonska určitě chystají, nejen za turistikou, ale i za studiem a prací. Plánovaná cesta byla i nejčastějším důvodem pro účast na výuce japonštiny, kde čtyři informanti odpověděli, že se určitě na cestu chystají a pátý se sice aktivně nechystá, ale pokud by se naskytla příležitost, také by rád jel. Tři informanti, kteří již Japonsko navštívili, by rádi tuto exotickou zemi opět navštívili a tři uvedli, že se do Japonska již nechystají. Pouze dvě účastnice šetření, obě ze skupiny japonské kaligrafie, nikdy v Japonsku nebyly a ani cestu neplánují, jedna uvádí jako důvod zdravotní obtíže při dlouhých cestách a druhá fobii z létání i plavby lodí.

Cestu do Japonska tedy absolvovalo z celkového počtu čtrnácti informantů sedm a sedm nikoliv. Do cestovatelských plánů ji zařadilo devět ze čtrnácti a pět se do Japonska již nechystá.

Přehled počtu uskutečněných a plánovaných cest do Japonska						
Uskutečněné			Plánované			
Odpověď	Skupina	Počet cest / respondentů	Odpověď	Skupina	Počet respondentů	
Ano	I	1x	Ano	I	5	
	II					1
	I	2x				1
	II					1
	I	3x				1
	II			1		
	I	4x		0		
	II			0		
	I	5x		0		
	II			1		
Ne	I	2	Ne	I	0	
	II	5		II	5	
Výchozí počet informantů: 14 ~ skupina I – japonština – 5 ~ skupina II – kaligrafie – 9						

Tabulka 6: Přehled počtu uskutečněných a plánovaných cest do Japonska

3. Jaký jazyk při komunikaci (kontaktu) s Japonci využíváte, případně jste schopni/schopna využít?

Informanti měli na výběr ze dvou cizích jazyků (angličtina, japonština), které jsou schopni mimo češtinu při kontaktu s Japonci využít. Pokud používají ještě další jazyk, uváděli jej také. Očekávání naplnil předpoklad, že studenti japonštiny, se budou snažit tento jazyk využít i v praktické komunikaci, stejně tak bylo možné očekávat zájem studentů japonské kaligrafie o čínské znaky, které japonština hojně využívá.

Ve skupině „japonština“ skutečně všichni uvedli, že jsou schopni více či méně japonštinu při komunikaci s Japonci využít a ve skupině „kaligrafie“ se k této možnosti přiklonili pouze tři informanti. Celkem se jedná o osm informantů.

Naproti tomu angličtinu je u obou skupin schopna využít většina dotazovaných. V číslech to představuje čtyři z pěti u „japonštiny“ (skupina I) a šest z devíti u kurzu „japonské kaligrafie“ (skupina II).

Jako další možnost využití cizího jazyka byla ve skupině „kaligrafie“ dvakrát uvedena francouzština a jedenkrát čínština. Ve skupině „japonština“ žádný další jazyk mimo angličtinu uveden nebyl.

Jazyk využívaný při komunikaci s Japonci			
Jazyk	Skupina	Počet informantů	Poznámka
Japonština	I	5	
	II	3	
Angličtina	I	4	
	II	6	
Jiný	I	0	nikdo žádný jiný jazyk nevyužívá
	II	3	2x francouzština, 1x čínština
Výchozí počet informantů: 14 ~ skupina I – japonština – 5 ~ skupina II – kaligrafie – 9			

Tabulka 7: Jazyk využívaný při komunikaci s Japonci

4. Jaké zdroje informací nejčastěji využíváte?

Záměrem bylo zjistit, jaké informační prostředky jsou nejoblíbenější a informanty nejčastěji využívány. Původně byl výběr omezen na maximálně tři možnosti z nabídky (osobní kontakt, sociální sítě, časopisy, knihy, film, hudba, workshopy a přednášky), případně bylo možné vybrat dvě možnosti a doplnit třetí do volného pole. Od záměru omezit výběr pouze na výběr tří možností však bylo při

šetření upuštěno, neboť pro většinu informantů bylo těžké rozhodnout, který z nabízených zdrojů využívají nejhojněji. Shodně všichni do posledního pole doplnili „internet“, který v dnešní době poskytuje takřka neomezené možnosti v získávání informací a je podstatným médiem při komunikaci prostřednictvím různých sociálních sítí. Mezi informanty vede Facebook (Messenger), Instagram a Twitter.

Vzhledem k tomu, že kurzy probíhají v ČJS, kde jsou Japonci přímo zapojováni do výuky japonštiny jako rodilí mluvčí a kurz japonské kaligrafie vedla Japonka dlouhodobě žijící v České republice, byl osobní kontakt pro získávání informací všemi informanty označen také jako často využívaný.

Oblíbeným informačním kanálem jsou i japonské filmy, jejichž přehlídka s bohatým doprovodným programem je každoročně pořádána v kině Lucerna. V letošním roce proběhl již 15. ročník tohoto festivalu japonského filmu a kultury – Eigasai 2022, letos s podtitulem „Ztráty a nálezy“.

Internet, jakožto hojně využívané médium, se prolíná všemi využívanými informačními zdroji, vyjma osobního kontaktu. Internetová síť představuje nepřeborné množství možností, jak jej využít. Umožňuje přinášet relevantní informace o Japonsku od různých institucí (ČJS, JICC při Japonském velvyslanectví v ČR, České centrum v Tokio působící při Velvyslanectví ČR v Japonsku, ...) i dobrovolných skupin a sdružení. Prostřednictvím internetu je možné získat přístup ke knihám v různých jazycích, stejně tak k filmům, hudbě k poslechu, k záznamům rozličných přednášek i k živým sportovním přenosům. V neposlední řadě internet umožňuje i propojování se prostřednictvím sociálních sítí, jejichž využívání k dnešní době neodmyslitelně patří. Významnou roli sehrál i při zavedení distanční výuky japonštiny v době opatření spojených s prevencí proti šíření COVID-19 i při zasílání informačních e-mailů. K internetu měli přístup všichni informanti, ale některou ze sociálních využívali pouze čtyři (dva ze skupiny japonština a dva ze skupiny kaligrafie).

Data v následující tabulce hovoří zcela jasně o 100% využívání internetu při získávání informací o Japonsku všemi informanty.

Zdroje (kanály) pro získávání informací o Japonsku			
Zdroj	Skupina	Počet informantů	Poznámka
Osobní kontakt	I	5	všichni
	II	9	
Sociální sítě	I	2	především specializované skupiny: FB, Instagram, ...
	II	2	
Časopisy	I	4	především informační Bulletin vydávaný JICC
	II	2	
Knihy	I	2	cestopisy, učebnice, slovníky
	II	2	
Film	I	4	Festival japonského filmu Eigasai
	II	5	
Hudba	I	2	Šakuhači festival
	II	2	
Workshopy a přednášky	I	1	JICC, Náprstkovo muzeum, NGP
	II	4	
Jiný	I	5	5x internet; 1x ČT (dokumenty)
	II	9	9x internet
Výchozí počet informantů: 14 ~ skupina I – japonština – 5 ~ skupina II – kaligrafie – 9			

Tabulka 8: Zdroje (kanály) pro získávání informací

5. Jak byste definoval/definovala svůj vztah k Japoncům?

Zde se informanti měli pokusit ohodnotit svůj vztah k Japoncům na škále od kladný až po záporný. I když záporný vztah nebyl očekáván, zazněly, především od mužů, i kritické poznámky, především v souvislosti s vojenským tažením do Mandžuska a následnou jeho okupací, i krutém zacházení s válečnými zajatci. Zde se projevil větší zájem mužů o historii a válečná tažení. Ženy naopak připomínaly příslovečnou zdvořilost Japonců, pravidla společenského chování, smysl pro harmonii

a krásu. Nicméně vztah k Japoncům většina informantů hodnotila kladně (osm), čtyři spíše kladně a pouze dva ohodnotili svůj vztah k Japoncům jako dobrý.

Vztah k Japoncům					
Skupina	Kladný	Spíše kladný	Dobrý	Méně dobrý	Záporný
I	2	2	1	0	0
II	6	2	1	0	0
Celkem	8	4	2	0	0
Výchozí počet informantů: 14 ~ skupina I – japonština – 5 ~ skupina II – kaligrafie - 9					

Tabulka 9: Hodnocení vlastního vztahu k Japoncům

6. Jak hodnotíte současné vztahy mezi Českou republikou a Japonskem? Chcete svou odpověď více rozvést nebo doplnit?

V této otázce se informanti zamýšleli nad vztahy České republiky a Japonska. Řešila se témata spolupráce v ekonomice i v oblasti vědy, výzkumu a vzdělávání. Nejvíce komentářů však bylo zaznamenáno v souvislosti s korunovací 126. císaře Naruhita v říjnu 2019. Slavnostního ceremoniálu se účastnilo cca 2 000 hostů z více než 190 zemí. Českou republiku zastupoval tehdejší předseda vlády Andrej Babiš s chotí.

Někteří zavzpomínali i na v roce 2017 konaný 31. ročník Japan Week – japonský kulturní týden, který se v České republice konal již podruhé. Jedná se o přehlídku tradiční i moderní japonské kultury a umění – od samurajské show a japonských bubnů, přes aranžování květin a tradiční čajový obřad až po ukázky způsobů japonské filmové animace a moderního tance.

Z rozhovorů vyplynulo, že největší zájem mezi informanty je o konkrétní kulturní představení tradičního japonského umění – divadelní představení, hry na bubny taiko, či flétnu šakuhači, přednáškové aktivity Japonského informačního

kulturního centra a oslavy různých japonských svátků spojených s občerstvením v japonském stylu.

Dva informanti zmínili i ekonomickou provázanost obou zemí – pracují pro firmy s japonským kapitálem.

Výsledky se pohybovaly na škále kladně – spíše kladně – dobré. Hodnocení vztahu k Japoncům dopadlo, oproti hodnocení vztahu mezi Českou republikou a Japonskem, o trochu lépe. Kladně jej hodnotilo šest informantů, spíše kladně pět a jako dobré tři. Hodnocení méně dobré a nedobré nikdo nevyužil.

Hodnocení vztahů mezi Českou republikou a Japonskem					
Skupina	Kladně	Spíše kladně	Dobré	Méně dobré	Nedobré
I	2	2	1	0	0
II	4	3	2	0	0
Celkem	6	5	3	0	0
Výchozí počet informantů: 14 ~ skupina I – japonština – 5 ~ skupina II – kaligrafie - 9					

Tabulka 10: Hodnocení vztahů mezi Českou republikou a Japonskem

7. Co vám účast na této aktivitě přináší? Jaké pocity si z výuky/kurzu odnášíte?

Jedná se o stěžejní a široce otevřený prostor pro sdílení vlastních prožitků jednotlivých informantů. Někteří se museli nad odpovědí hluboce zamyslet – především muži, ženy byly v této otázce mnohem pohotovější a sdílnější.

Vzhledem k tomu, že se jednalo o volnočasové aktivity, dalo se předpokládat, že přínosy pro všechny informanty budou více či méně pozitivní. Ne vždy tomu tak bylo.

Skupina I – japonština: odpovědi se různily; i když při hodinách vládla přátelská atmosféra, někteří popisovali dokonce lehké stresové situace při uvědomění si toho, že nemají zpracovaný domácí úkol a jejich příprava na hodinu je nedostatečná.

V takovém případě na lekci raději vůbec nepřišli. Hodiny probíhaly ve večerních hodinách a u některých informantů se občas projevila značná únava, která měla za následek zhoršení schopnosti se na výuku náležitě soustředit. Někteří naopak popisovali i radostné příběhy, kdy porozuměli kolegovi v práci, sami si dokázali přečíst nápis na zboží nebo uměli poradit turistům z Japonska.

Skupina II – kaligrafie: v rámci skupiny byly odpovědi hodně podobné – většinou informanti vyjadřovali pozitivní reakce a příjemné prožitky při práci se štětcem – „když se štětec stane prodloužením těla a roztančí se po papíře“, stav naprostého uvolnění a oproštění se od každodenních starostí. Nicméně i při této aktivitě občas zazněla drobná nespokojenost – především s výsledkem díla při konzultaci v závěru lekce s lektorkou.

8. Jste členem/členkou Česko-japonské společnosti?

- a. „Ano“ > *Co vás ke členství motivovalo? Co vám přináší?*
- b. „Ne“ > *Nespatřujete žádný benefit v členství? Informoval/informovala jste se o možných výhodách?*

Většina informantů (jedenáct) je členy ČJS, tři nikoliv. Pouze jeden účastník kurzů kaligrafie neměl vůbec tušení, že nějaké výhody z členství plynou. Celkem pro devět informantů byla sleva na kurzovním podstatným motivačním důvodem pro členství v ČJS. Další výhody členství spatřovali v získávání pozvánek a zaslání informací o aktuálních akcích na e-mail, zvýhodněné ceny vstupenek – případně jejich přednostní rezervace při omezeném množství. Plošně se jedná o slevy pro všechny členy, další slevu mohou získat studenti při předložení potvrzení o studiu a senioři nad 65 let věku.

Jeden informant zdůvodňoval své nečlenství slovy „nepřekonatelný odpor k jakékoliv organizovanosti“.

Členství v ČJS		
Skupina	Ano	Ne
I	5	0
II	6	3
Celkem	11	3
Výchozí počet informantů: 14 ~ skupina I – japonština – 5 ~ skupina II – kaligrafie - 9		

Tabulka 11: Členství v ČJS

9. Co a jak byste chtěl/chtěla vylepšit nebo změnit?

Zde mohl vznikl prostor pro nápady a různá zlepšení, ale většina informantů byla touto otázkou zaskočena. U kurzů kaligrafie šlo pouze o přání zakoupení nových štětců a vyčištění nádobek na tuš, u výuky japonštiny modernizovat vybavení učebny pro poslech japonských textů a vyměnit rozbité židle.

3.3.3 Diskuse

U skupiny I – japonština, se nepodařilo s informanty domluvit vhodný termín a v podstatě o diskusi neprojeví ani zájem. Scházeli jsme se ve večerních hodinách, aby všichni stíhali začátek po práci/škole a po lekci všichni spěchali domů.

U skupiny II – kaligrafie, proběhla diskuse v rámci tvorby společného díla v závěru kurzu. Bohužel ani v tomto případě se nepodařilo docílit 100% účasti všech informantů. O interpretaci statistických údajů nebyl mezi přítomnými zájem; diskuse se rozvinula do neformálních vyprávění osobních zážitků při setkání s Japonci v Česku a sdílení zkušeností z vykonaných cest do Japonska. Nejzajímavějším tématem se stalo chování Japonců k Čechům (všeobecně k cizincům), neboť Japonci často ani Česko neznají, stále jsme pro ně Československo.

3.4 Popis a interpretace výsledků

Hlavním cílem kvalitativního výzkumného šetření bylo zjišťování osobních prožitků účastníků vybraných aktivit pořádaných Česko-japonskou společností, jaké pocity jim účast přináší; jak vnímají Japonce, obyvatele této vzdálené země, i jaká témata s Japonskem související je zajímají.

V rámci šetření bylo zjištěno, že pokud informanti přemýšlejí zpětně o svých pocitech a prožitcích, hodnotí je převážně kladně, ale v konkrétních okamžicích se občas dostávají i do nekomfortních situací, kterým se snaží vyhnout např. tím, že se raději aktivity „preventivně“ nezúčastní. Tento postoj se týkal především skupiny I – výuky japonštiny, při které je nutná individuální příprava na lekci. Naproti tomu účast na kurzu kaligrafie je považována za odpočinkovou aktivitu, což potvrzuje i téměř stoprocentní účast. Tři informanti (z devíti) ze skupiny II uvádí, že při práci se štětcem, pokud se dílo daří, zažívají až „meditativní“ stavy, pocity prožitku přítomného okamžiku.

Japonci jsou vnímáni převážně kladně, s drobnými výhradami k historickým válečným událostem. Což je zdůvodňováno naprosto odlišnými kulturními tradicemi. K tomuto tématu Líman poznamenává: *„Naše země leží už dva tisíce let na hlavní evropské křižovatce, a my do jisté míry víme, jak s náporem cizích kultur bojovat. Japonci ne. Nemají zkušenost s vnějším světem, proto se za války tak nemožně chovali v koloniích, protože neměli zkušenost s jednáním s ne-japonskými lidmi. Automaticky od nich očekávají navyklé kulturní reakce, kterých se jim samozřejmě nedostane.“* (Vášeň ke svému autorovi není hřích. S Antonínem Límanem o japonské literatuře, online)

Návštěvu Japonska doporučují všichni informanti, kteří Japonsko již navštívili. Vzpomínali na úžasné přírodní scenérie, jedinečnou atmosféru šintoistických svatyní a buddhistických chrámů, na skvělé jídlo i na neuvěřitelně propracovanou síť vysokorychlostních vlaků šinkansen. Země vycházejícího slunce se dlouhodobě umísťuje mezi deset nejbezpečnějších zemí světa.

Dále bylo zkoumáno, jaké komunikační kanály informanti při získávání informací využívají a jakých odlišností v chování si při komunikaci s Japonci všímají.

Absolutně nejvíce využívaným kanálem pro tok informací, napříč všemi věkovými skupinami, je internet. V podstatě se stal základním médiem pro všechny informanty při využívání ostatních informačních zdrojů v nabídce.

Podle Benedictové *„jádro japonské kultury tvoří hierarchie a situační etika“*. (Benedictová, s. 22) Japonci jsou zvyklí na dodržování přísných norem chování, která dodržují i při komunikaci. Vztah podřízený – nadřízený, mladší – starší, představuje zásadní aspekt v komunikaci. Osobní zkušenosti – Japonci se při rozhovoru zdvořile usmívají, ale od srdce se nezasmějí, když je ráno potkáte v hotelovém výtahu a pozdravíte, lehce znervózní a spíše sklopí oči – jako by se nejraději stali neviditelnými. V rámci šetření nebyl zaznamenán případ, kdy by v navazování kontaktu první promluvil Japonec, ten spíše vyčkává. Pokud se ale dostanete do nesnází, vynaloží maximální úsilí, aby vám pomohl. Snad jedinou výjimkou při osobním kontaktu jsou žáci druhého stupně základních škol, kteří ve skupinkách, v rámci výuky angličtiny, oslovují turisty u nejvíce navštěvovaných památek a snaží se tak procvičovat angličtinu.

Předmětem zkoumání nebyl jen vztah k Japonsku a jeho obyvatelům, ale především osobní prožitky informantů při studiu japonštiny a kurzech japonské kaligrafie. Potvrdilo, že u výuky japonštiny se jedná o dosažení konkrétního cíle, naučit se japonsky a u druhé skupiny (kurz kaligrafie) spíše platí – „cesta je cíl“.

Závěr

V dnešní době postižené globalizací jsou hranice mezi kulturami mnohem pohyblivější než dříve a uchránit kulturní hranice a kulturní čistotu je nemožné. Již v knize *Vějíř a meč* píše autorky o „*hybridní kultuře*“ Japonska v první polovině 20. století, již tehdy do země vycházejícího slunce pronikly vlivy ze zámoří. Například japonské písmo se v průběhu staletí formovalo z převzatých čínských znaků (kandži). Písmo (čínské znaky) se do Japonska dostává až s příchodem buddhismu v VI. století. V následujících letech byly čínské znaky doplněny dvěma slabikovými abecedami – hiraganou a katakanou. Dnes se pro zápis některých slov používá i latinka. Je zcela běžné, že se v psaném textu objeví všechny čtyři možnosti zápisu. Pro překročení pomyslné hranice negramotnosti musí Japonci zvládnout soubor přibližně 1 900 základních znaků (kandži).

A tak se i japonská kultura, která po dlouhou dobu zůstávala veličinou ostatnímu světu z větší části neznámou, anebo někdy i mylně chápanou, ačkoli svým bohatstvím a jedinečnými estetickými kvalitami představuje jeden z mohutných bloků ve stavbě kulturních dějin světa, zaslouženě stala předmětem všestranného poznávání a studia.

Komunikace vedená prostřednictvím komunikačních kanálů vede k poznání a pochopení – toleranci a empatii, dnes tolik potřebných vlastností.

Martin Soukup v úvodu knihy Ruth Benediktové *Chryzantéma a meč* ji cituje: „*Porozumění jiným kulturám nám pomáhá uspořádat naši existenci s jinými lidmi.*“ (Benediktová, s. 27) ... a já si dovolím doplnit, že i k nám samotným.

Seznam použité literatury a citačních zdrojů

Seznam použité literatury a citačních zdrojů:

BENEDICTOVÁ, Ruth. *Kulturní vzorce*. Praha: Nakladatelství Argo, 1999. ISBN 80-7203-212-7.

BENEDICTOVÁ, Ruth. *Chryzantéma a meč*. Praha: Nakladatelství Malvern, 2013. ISBN 978-80-86702-45-5.

BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějíř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*. Praha: Panorama (nakladatelství a vydavatelství), 1987. ISBN 601-22-857.

COLLCUTT, Martin, Marius B. JANSEN a Isao KUMAKURA. *Svět Japonska: kulturní atlas*. Přeložila Radmila DUROŇOVÁ. Praha: Knižní klub, 1997. Kulturní atlasy. ISBN 80-7176-459-0.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. 3., doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0154-0.

ČIHÁKOVÁ NOSHIRO, Vlasta. *Mitsuko*. Brno: Nakladatelství JOTA, 2015. ISBN 978-80-7462-709-5.

DAŇHELKA, Jiří et al. *Dějiny české literatury 1*. Praha: Československá akademie věd, 1959. Československá akademie věd.

DEVITO, Joseph Anthony. *Základy mezilidské komunikace*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-7169-988-8.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Antropologie multikulturních společností: rozumět identitě*. Praha: Nakladatelství Triton, 2007. ISBN 978-80-7254-925-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2

HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953. Československá akademie věd.

Kodžiki, kronika dávného Japonska. 3. opr. vyd. Přeložil Karel Fiala. Praha: ExOriente, 2017. ISBN 978-80-905211-4-8.

LÍMAN, Antonín. *Věčný polštář z trávy*. Praha: Radioservis, a.s., 2012. Osudy. ISBN 978-80-87530-10-8.

MAŘÍKOVÁ, Hana, Miloslav PETRUSEK a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. D. 2. Praha: Karolinum (nakladatelství), 1996. ISBN 80-7184-310-5.

MÜLLEROVÁ in KOLMAN, Luděk, ed. *Komunikace mezi kulturami: aplikace znalostí v obchodu, managementu a správě*. Praha: Alfa Nakladatelství, s.r.o. 2007. Management studium. ISBN 978-80-87168-04-2.

PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie – Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7254-866-2.

REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. 2. dopl. vyd. Přeložil David LABUS a Jan SÝKORA. Praha: Lidové noviny (nakladatelství a vydavatelství), 2006. Dějiny států. ISBN 80-7106-843-8.

SEKOT, Aleš. *Sociologie v kostce*. 3. rozšířené vydání. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-126-X.

SKŘIVAN, Aleš. *Japonská válka: Vzestup a pád říše vycházejícího slunce 1931-1945*. Praha: Nakladatelství Epoque s.r.o., 2021. ISBN 80-2781-004-3.

ŠPINAROVÁ, Tereza; KOŘÍNKOVÁ, Jitka; PLUTA, Zdeňka; MALÝ, Vítězslav. *Model CDC pro školní praxi*. Praha: ACADEMIA IREAS, o. p. s., 2019.

Internetové zdroje:

Kultura [online]. Sociologická encyklopedie, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2020 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kultura>

Barbora Markéta Eliášová [online]. Wikipedie, otevřená encyklopedie, 2022 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Barbora_Mark%C3%A9ta_Eli%C3%A1ov%C3%A1

Přivezla si i kousek Japonska, Eliášová jako první Češka procestovala svět [online]. iDNES.cz, Praha: MAFRA, a.s., 2022 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/inspirativni-zeny-barbora-marketa-eliasova-prvni-ceska-cestovatelka.A211013_093047_domaci_mkop

Joe Hloucha [online]. Wikipedie, otevřená encyklopedie, 2022 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Joe_Hloucha

Josef Kořenský [online]. Wikipedie, otevřená encyklopedie, 2022 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Ko%C5%99ensk%C3%BD

Alois Svojsík [online]. Wikipedie, otevřená encyklopedie, 2022 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Alois_Svojs%C3%ADk

Japonsko a jeho lid [online]. Bohemian Library – on line library, česká badatelská e-knihovna, 2021 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://eknihovna.maxzone.eu/japonsko_a_jeho_lid.html

Vášeň ke svému autorovi není hřích. S Antonínem Límanem o japonské literatuře [online]. A2 kulturní čtrnáctideník, 2017 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: <https://www.advojka.cz/archiv/2008/48/vasen-ke-svemu-autorovi-neni-hrich>

Informační Bulletin [online]. Embassy of Japan in the Czech Republic, 2019
[cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://www.cz.emb-japan.go.jp/cz/jicc_bulletin.html

Z gejší šlechticnou. Japonka matkou Evropy [online]. Lidovky, Praha: MAFRA, a.s.,
2022 [cit. 20.11.2022]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/z-gejsi-slechticnou-japonka-matkou-evropy.A160923_160307_In_kultura_hep

Seznam

obrázků, tabulek a příloh

SEZNAM OBRÁZKŮ

1. Ledovcový model kultury
2. Komunikativní situace (schéma)
3. Základní schéma interpersonální komunikace

SEZNAM TABULEK

1. Vývoj počtu členů ČJS
2. Počty účastníků jednotlivých kurzů a akcí pořádaných ČJS
3. Počty informantů a členění dle pohlaví
4. Počty informantů v členění dle zařazení do skupiny – studující, pracující, senior
5. Přehled hesel
6. Přehled počtu uskutečněných a plánovaných cest do Japonska
7. Jazyk využívaný při komunikaci s Japonci
8. Zdroje (kanály) pro získávání informací
9. Posouzení vlastního vztahu k Japoncům
10. Posouzení vztahů mezi Českou republikou a Japonskem
11. Členství v ČJS

PŘÍLOHA

1. Osnova pro rozhovor
2. Seznam povinných znaků, jejich čtení a významů k přijímací zkoušce na Japonská studia
3. Ukázka japonské abecedy – katakana
4. Ukázka japonské abecedy – hiragana